

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК 327.51(569.4-076)(35)

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

_____ Савицька І.М.

«__» _____ 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук

_____ Хвіст В.О.

«__» _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**Палестино-ізраїльський конфлікт в контексті еволюції системи
безпеки Близького та Середнього Сходу**

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Орієнтація

освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої канд. історичних наук,

програми доцент

_____ Кравченко Н.Б.

Керівник магістерської

кваліфікаційної роботи к-т іст. наук, доцент

_____ Лановюк Л.П.

Виконав

_____ Рибалка О.В.

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА РОЗВИТОК ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ

- 1.1.** Витоки конфлікту: політичні, історичні та соціально-економічні передумови
- 1.2.** Розвиток конфлікту після створення держави Ізраїль та ключові етапи ескалації
- 1.3.** Палестино-ізраїльський конфлікт у контексті міжнародних відносин та регіональної безпеки

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2 ВПЛИВ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ НА СИСТЕМУ БЕЗПЕКИ БЛИЗЬКОГО І СЕРЕДНЬОГО СХОДУ

- 2.1.** Військова ескалація та її вплив на безпекову ситуацію в регіоні
- 2.2.** Політичні та дипломатичні аспекти впливу конфлікту на регіональну безпеку
- 2.3.** Вплив національних і релігійних груп та їх роль у розширенні конфлікту

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

- 3.1.** Міжнародні ініціативи та мирні плани як спроба вирішення конфлікту
- 3.2.** Роль регіональних та глобальних акторів у встановленні миру
- 3.3.** Перспективи трансформації системи безпеки Близького та Середнього Сходу через врегулювання конфлікту

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Палестино-ізраїльський конфлікт, що триває більше семи десятиліть, залишається одним із найгостріших і найтриваліших конфліктів сучасності. Він охоплює не лише територіальне, етнічне та політичне протистояння, але також релігійні й культурні аспекти, що додають конфлікту особливої глибини та складності. Протистояння між Ізраїлем та Палестиною суттєво впливає на загальну ситуацію на Близькому та Середньому Сході, формуючи регіональну систему безпеки та визначаючи її основні загрози і виклики. Це питання перебуває у центрі уваги міжнародної спільноти, адже кожне загострення конфлікту викликає хвилі занепокоєння у всьому світі. Конфлікт відіграє важливу роль у глобальній політиці, адже до його врегулювання на різних етапах долучалися країни з усього світу, зокрема світові держави, які мають власні інтереси в регіоні.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю глибшого розуміння динаміки палестино-ізраїльського конфлікту та його впливу на еволюцію регіональної системи безпеки. Особливу увагу варто звернути на те, як зміни в контексті конфлікту можуть змінювати характер взаємин між країнами регіону та глобальними акторами, які мають інтереси на Близькому Сході. На сьогоднішній день палестино-ізраїльське питання залишається фактором, який значною мірою визначає зовнішню політику ключових держав регіону, таких як Саудівська Аравія, Іран, Єгипет, Туреччина, а також міжнародних сил, включаючи США, Росію та країни Європейського Союзу. Вивчення цих взаємозв'язків дозволяє не тільки краще зрозуміти специфіку конфлікту, а й передбачити можливі сценарії його розвитку.

Актуальність теми. Питання врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту є актуальним не лише для безпосередніх сторін конфлікту, але й для всього міжнародного співтовариства. Конфлікт залишається джерелом нестабільності на Близькому та Середньому Сході, що загрожує розширенням екстремістських рухів, ескалацією насильства та посиленням міграційних криз. Постійне протистояння породжує нові виклики, які не можуть бути

вирішені традиційними методами дипломатії чи військовими діями, а потребують розробки нових підходів до регіональної безпеки та вирішення конфліктних ситуацій. З огляду на сучасну глобальну нестабільність, що супроводжується поширенням терористичних організацій та зростанням радикалізму, дослідження палестино-ізраїльського конфлікту є надзвичайно важливим для прогнозування й попередження подальших загроз міжнародній безпеці.

Ступінь дослідженості теми. Палестино-ізраїльський конфлікт є об'єктом багатьох досліджень з різних наукових дисциплін. Дослідженням його причин, хронології та наслідків займаються як міжнародні науковці, так і аналітичні центри та урядові інституції. У світовій літературі представлено чимало праць, які розглядають політичні, економічні, релігійні та культурні аспекти конфлікту. Однак, незважаючи на значний обсяг наукових праць, багато аспектів залишаються недостатньо висвітленими. Зокрема, недослідженими є питання впливу конфлікту на регіональну систему безпеки та еволюцію безпекової архітектури на Близькому Сході. Тому важливим є поглиблене вивчення саме цього аспекту конфлікту, особливо в контексті сучасних геополітичних змін.

Мета дослідження. Метою даної магістерської роботи є аналіз палестино-ізраїльського конфлікту як фактора, що впливає на еволюцію системи безпеки Близького та Середнього Сходу, з акцентом на основні тенденції, які визначають розвиток регіональної безпеки, та їхні перспективи.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є система безпеки на Близькому та Середньому Сході, яка формується під впливом палестино-ізраїльського конфлікту та супутніх процесів.

Предмет дослідження. Предметом дослідження виступає вплив палестино-ізраїльського конфлікту на процеси еволюції системи безпеки в зазначеному регіоні.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано міждисциплінарний підхід, зокрема методи системного аналізу та синтезу для

визначення структурних змін у безпековій системі регіону. Історико-порівняльний метод дозволяє простежити еволюцію впливу конфлікту на безпеку, а метод кейс-стаді — розглянути конкретні ситуації та їх наслідки для регіональної стабільності.

Наукова новизна роботи полягає у виявленні специфічних аспектів впливу палестино-ізраїльського конфлікту на еволюцію безпеки Близького та Середнього Сходу, зокрема через аналіз тенденцій останніх десятиліть. Розгляд конфлікту як ключового чинника регіональної безпеки дозволяє глибше зрозуміти його роль у сучасній політичній архітектурі регіону, що надає новий погляд на шляхи можливого врегулювання конфлікту.

Практичне значення отриманих результатів полягає в необхідності вивчення конфліктогенних чинників задля виділення ефективних механізмів, спрямованих на врегулювання конфлікту, стабілізації ситуації на територіях Близького та Середнього сходу та у розробці практичних рекомендацій щодо шляхів врегулювання подібних конфліктів в інших регіонах світу.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА РОЗВИТОК ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ.

1.1. Витоки конфлікту: політичні, історичні та соціально-економічні передумови

Палестино-ізраїльський конфлікт є однією з найбільш складних і багатогранних проблем сучасної політичної історії, що розгортається на території Близького та Середнього Сходу. Його витоки охоплюють багато історичних, релігійних, політичних та соціально-економічних чинників, які вплинули на його розвиток і на структуру відносин між арабським і єврейським населенням регіону. Складність цього конфлікту підкреслюється участю міжнародних сил, як-от Ліги Націй, ООН, великих світових держав, а також численними спробами мирного врегулювання, які здебільшого закінчувалися безрезультатно. Цей конфлікт не лише визначає політичний та соціальний порядок в Ізраїлі та Палестині, але й має значний вплив на безпеку і стабільність усього Близького Сходу.

Особливої уваги заслуговують передумови цього конфлікту, які заклали основи для виникнення взаємних претензій та протистоянь. Вони охоплюють періоди османського правління, британського мандату, масову єврейську імміграцію, націоналістичні рухи та боротьбу за територіальний суверенітет, що переросли у відкритий конфлікт. Розглядаючи історичний розвиток та еволюцію конфлікту, варто звернути увагу на політичні, історичні та соціально-економічні аспекти, які стали ключовими факторами напруженості та протистояння, що врешті-решт переросло у тривалу збройну боротьбу.

Політичні передумови палестино-ізраїльського конфлікту беруть свій початок ще з періоду османського правління, коли територія Палестини була частиною Османської імперії. Протягом цього періоду відносини між єврейським та арабським населенням, що мешкали на цих землях, залишалися відносно стабільними. Однак, із початком Першої світової війни та подальшим розпадом Османської імперії, влада над цими територіями переходить до

Великої Британії, що стає одним з основних чинників, які визначили подальший розвиток подій.

У 1917 році Велика Британія видала Балфурську декларацію — офіційний документ, який засвідчував підтримку ідеї створення національної оселі для єврейського народу в Палестині. В декларації зазначалося, що євреї мають право на «національну оселю», при цьому Великобританія обіцяла дотримуватися прав неєврейських громад. Цей крок викликав великий спротив з боку арабського населення, яке вбачало в цьому загрозу своїм національним інтересам і правам на територію.

Складність політичної ситуації поглиблювалася суперечливими обіцянками Британії, які вона надавала як арабам, так і євреям. Зокрема, в період Першої світової війни, через листування Мак-Магона та Хусейна, британська влада обіцяла підтримати створення арабської держави на території арабських земель, включно з Палестиною, в обмін на підтримку у війні проти Османської імперії. Ці обіцянки суперечили змісту Балфурської декларації, що тільки загострило недовіру між двома громадами і до британської влади.

Після завершення війни та надання Британії мандата на управління Палестиною Лігою Націй у 1922 році, починається новий етап посилення політичної напруги. Мандат передбачав виконання умов Балфурської декларації, що на практиці означало підтримку єврейської імміграції в регіон і розвиток єврейських поселень. Таке рішення викликало обурення серед арабського населення, яке вбачало в цьому несправедливе втручання у свої національні права .

Єврейська імміграція зросла особливо в 1920-30-х роках, на що вплинуло загострення антисемітизму в Європі, зокрема нацистські переслідування. Масовий притік єврейського населення на території Палестини створив значні соціальні та економічні зміни, оскільки новоприбулі євреї активно скуповували землю, підтримувані міжнародними єврейськими організаціями. Це сприяло поступовому витісненню арабських селян, що

посилювало напруженість між арабами і євреями, яка часто переростала у збройні сутички.

Британська адміністрація намагалася врегулювати конфлікт і зберегти стабільність у регіоні, пропонуючи різні плани розподілу, проте всі ці ініціативи зазнавали невдач через відмову як арабів, так і євреїв йти на компроміс. Один з найвідоміших планів, запропонований Піловською комісією в 1937 році, передбачав поділ Палестини на дві частини, одна з яких мала бути відведена під єврейську державу, а інша — під арабську, проте цей план було відхилено арабською стороною.

Ще однією спробою врегулювання стало рішення ООН від 1947 року, коли було прийнято резолюцію 181, яка передбачала створення двох держав на території Палестини — єврейської та арабської, з наданням міжнародного статусу місту Єрусалим. Однак цей план був сприйнятий лише єврейським населенням, тоді як арабські країни та палестинські лідери категорично відмовилися визнавати розподіл території, що, врешті-решт, призвело до збройного конфлікту.

Політичні передумови конфлікту також охоплюють роль міжнародних сил, особливо США та Радянського Союзу, які бачили в регіоні можливість посилення свого впливу. Проголошення держави Ізраїль у 1948 році, яке відбулося після завершення британського мандату, стало ще однією поворотною точкою конфлікту. Арабські країни негайно оголосили війну новоствореній державі, що призвело до першої арабо-ізраїльської війни і встановлення нових територіальних кордонів, які залишили тисячі палестинців без власної держави та спричинили появу проблеми біженців.

Таким чином, політичні передумови палестино-ізраїльського конфлікту охоплюють взаємозалежність між колоніальною політикою, національними прагненнями, економічними змінами і втручанням міжнародних сил. Ці фактори стали основою для подальшого протистояння, яке переросло у тривалий конфлікт із численними збройними зіткненнями, що не лише визначило структуру відносин між арабським і єврейським населенням

Палестини, але й стало основою для тривалого міжнародного конфлікту.

Історичні передумови палестино-ізраїльського конфлікту сягають кількох століть, коли територія сучасної Палестини та Ізраїлю перебувала під владою різних імперій. Ці землі були священними для трьох головних монотеїстичних релігій — юдаїзму, християнства та ісламу, що робило їх об'єктом паломництва і релігійної значимості, а також місцем політичної напруги.

Протягом століть територія Палестини була частиною різних держав та імперій. У період до Першої світової війни Палестина входила до складу Османської імперії, яка, хоча й надала певну автономію місцевим громадам, залишалася головною владою, що контролювала регіон. У складі імперії проживало різноманітне населення — араби, євреї, християни, що мирно співіснували, маючи власні права і свободи. Цей баланс почав руйнуватися з посиленням ідеї національних рухів, які змінили відносини між громадами, заклавши підвалини майбутнього конфлікту.

На рубежі XIX-XX століть у відповідь на зростання антисемітизму в Європі починає формуватися сіоністський рух, започаткований Теодором Герцелем. Ідея сіонізму ґрунтувалася на прагненні єврейського народу повернутися на свою історичну батьківщину, якою вони вважали Палестину, та створити там незалежну національну державу. На той час єврейське населення становило невелику частину від загальної чисельності населення Палестини, але перші єврейські поселенці, підтримувані міжнародними єврейськими організаціями, почали скуповувати землю і створювати поселення. Це спричинило занепокоєння арабів, які вбачали у цьому загрозу для своєї власності та прав на територію.

Різке зростання єврейської імміграції відбулося після Першої світової війни, коли Палестина перейшла під управління Великої Британії на підставі мандату Ліги Націй. Велика Британія зіткнулася з дилемою, оскільки Балфурська декларація 1917 року обіцяла підтримку створення єврейського національного дому, що вступало в конфлікт з інтересами арабського

населення Палестини. Арабське населення, яке залишалося більшістю, почало виражати своє невдоволення політикою Великої Британії, що призвело до перших збройних сутичок між арабами та євреями.

У відповідь на поглиблення конфлікту британська влада призначала численні комісії для вивчення ситуації та пошуку можливих шляхів розв'язання. У 1937 році Піловська комісія запропонувала план розподілу Палестини, який передбачав створення окремих єврейської та арабської держав. Проте цей план був відхилений арабськими лідерами, які вважали його несправедливим. Єврейські громади також висловлювали невдоволення, оскільки вбачали у пропонованих кордонах обмеження для подальшого розвитку.

Іншим важливим фактором історичних передумов став Холокост під час Другої світової війни, який призвів до знищення мільйонів євреїв у Європі. Ця трагедія значно посилила міжнародну підтримку ідеї створення незалежної єврейської держави. Після війни масова міграція єврейського населення до Палестини загострила ситуацію, оскільки новоприбулі поселенці вимагали збільшення територій для поселення та розвитку.

У 1947 році Організація Об'єднаних Націй запропонувала план розподілу Палестини на дві держави — єврейську та арабську, залишивши Єрусалим під міжнародним контролем. Єврейська громада прийняла цей план, сприйнявши його як важливий крок до визнання своєї державності. Однак арабські країни і палестинське населення категорично відкинули цей план, вважаючи його несправедливим і невігідним. Внаслідок цього рішення, коли 14 травня 1948 року було проголошено створення держави Ізраїль, арабські країни оголосили війну новоствореній державі, що призвело до першої арабо-ізраїльської війни .

Проголошення Ізраїлю стало поворотною точкою у відносинах між арабами та євреями, а також вплинуло на весь Близький Схід. Після першої війни було встановлено лінію перемир'я, відому як "Зелена лінія", яка розділила території, що опинилися під контролем Ізраїлю, Єгипту та Йорданії.

Варто зазначити, що історичні передумови конфлікту включають також боротьбу за Єрусалим — місто, яке має виняткову релігійну і культурну цінність для трьох релігій. Єрусалим став осередком геополітичного протистояння через його значення для юдаїзму, християнства та ісламу. Для євреїв він є священним містом, де колись стояв Перший і Другий храми. Для мусульман тут знаходиться мечеть Аль-Акса, третє за значимістю святе місце в ісламі, а для християн це місце пов'язане з життям і смертю Ісуса Христа. Таким чином, боротьба за контроль над Єрусалимом стала одним із головних аспектів конфлікту, який посилює напругу між сторонами.

Отже, історичні передумови палестино-ізраїльського конфлікту відображають тривалу боротьбу за територію, національну ідентичність та релігійну значимість. Конфлікт став невід'ємною частиною політичного та соціального ландшафту Близького Сходу, впливаючи не лише на відносини між Ізраїлем і Палестиною, але й на політичну динаміку всього регіону.

Соціально-економічні фактори відіграють вагомий роль у палестино-ізраїльському конфлікті, впливаючи на його розвиток, глибину протистояння та тривалість. Вони включають питання власності на землю, економічну нерівність, доступ до ресурсів, ринок праці та соціальні трансформації, що відбулися в регіоні під впливом зростаючої єврейської імміграції та політичних змін, зокрема після отримання Великою Британією мандату на управління Палестиною в 1920-х роках.

З початком британського мандату політика британської адміністрації сприяла активному розвитку єврейських поселень. Єврейські організації, зокрема Всесвітня сіоністська організація, отримали доступ до міжнародних фінансових ресурсів, які дозволили їм активно скуповувати земельні ділянки в Палестині. Важливо зазначити, що значна частина цих земель була придбана у великих арабських землевласників, які часто мешкали за межами Палестини. Це призвело до витіснення арабських селян з їхніх земель, що спричинило масове невдоволення арабського населення.

Серед єврейських поселенців популярними формами організації стали

кібуци та мошави — колективні та кооперативні сільськогосподарські громади, які відігравали важливу економічну і соціальну роль. Завдяки впровадженню сучасних аграрних технологій та фінансовій підтримці, ці поселення були значно ефективнішими порівняно з традиційними арабськими селянськими господарствами. Це лише посилювало економічну нерівність між єврейським та арабським населенням, оскільки араби не мали аналогічних ресурсів для модернізації своєї економіки.

Крім того, політика Британії сприяла економічному розвитку єврейського сектору, зокрема через підтримку інфраструктурних проєктів і розвиток промисловості. Єврейське населення, що мало більшу фінансову підтримку і доступ до освіти та технологій, почало створювати конкурентоспроможні сектори економіки, включно з виробництвом та торгівлею. Це сприяло зростанню економічного розриву між єврейськими і арабськими громадами, що викликало зростаючу напругу, оскільки арабське населення було витіснене з багатьох сфер економічної діяльності, включаючи будівництво і сільське господарство.

Зростання економічного розриву між громадами мало серйозні соціальні наслідки. Арабське населення, яке переважно займалося традиційним сільським господарством, стикнулося з економічною маргіналізацією, зокрема через високу конкуренцію з боку єврейських підприємств, які часто працювали з передовими технологіями і мали більшу продуктивність. Водночас зростання єврейських поселень вплинуло на ринок праці: єврейські підприємства здебільшого наймали євреїв, а не арабів, що призвело до зменшення можливостей для арабського населення в пошуку роботи, а також зростання безробіття і соціального невдоволення.

Окрім економічного розриву, соціально-економічні чинники включають питання доступу до водних ресурсів, які мають ключове значення для сільського господарства та повсякденного життя в регіоні. Ресурсний конфлікт навколо водних ресурсів набув особливого значення після зростання населення і розвитку сільськогосподарського сектора в єврейських

поселеннях, які вимагали великих обсягів води для зрошення. Це посилювало соціальну напругу, оскільки арабські громади вбачали в цьому нерівномірний розподіл важливого ресурсу, що погіршувало їхні економічні перспективи.

Проблема землі також залишалася ключовим соціально-економічним аспектом конфлікту. Для арабського населення Палестини земля мала не тільки економічне, але й культурне значення, адже більшість арабів займалися сільським господарством, і земля забезпечувала їхню економічну стабільність. Втрата землі означала не лише економічні збитки, але й втрату частини їхньої національної ідентичності. Це спричинило численні протести і збройні сутички, зокрема в 1936-1939 роках під час Великого арабського повстання, яке було спрямоване проти британського мандату і зростаючого єврейського населення.

Важливим фактором соціально-економічного характеру було і питання біженців. Після першої арабо-ізраїльської війни 1948 року тисячі палестинців стали біженцями. Втрата землі, домівок і засобів для існування призвела до створення численних таборів для біженців у сусідніх арабських країнах, що посилювало соціально-економічну напругу і призвело до ще більшого розриву між єврейським та арабським населенням. Проблема біженців залишається нерозв'язаною до сьогодні.

Ситуація ще більше ускладнювалася тим, що економічний і соціальний розвиток арабського населення був обмежений через відсутність доступу до фінансових ресурсів та підтримки. Багато арабських громад залишалися залежними від традиційних методів ведення господарства, що робило їх менш конкурентоспроможними порівняно з єврейськими підприємствами, які активно розвивалися і модернізувалися. Це сприяло закріпленню економічного розриву, який посилював взаємне відчуження та створював передумови для соціальних конфліктів.

Отже, соціально-економічні фактори стали важливою складовою палестино-ізраїльського конфлікту. Вони не лише визначили економічні умови життя для обох громад, але й сприяли посиленню соціальної напруги та

збройного протистояння. Соціально-економічна нерівність між арабським і єврейським населенням, обмежений доступ до ресурсів, проблеми зайнятості та біженців створили багаторічну основу для конфлікту, який ускладнився і поглибився з роками. Ці чинники залишаються актуальними донині, роблячи мирне співіснування на цих територіях особливо складним завданням.

Після проголошення незалежності Ізраїлю конфлікт перейшов у нову фазу, яка супроводжувалася збройними зіткненнями, переселенням значної кількості арабського населення та створенням нових територіальних кордонів. Це дало початок тривалому циклу насильства, переговорів і мирних ініціатив, які значною мірою вплинули на всю систему міжнародних відносин на Близькому та Середньому Сході.

Політичні, історичні та соціально-економічні передумови палестино-ізраїльського конфлікту заклали основу для його тривалого існування. Політичні рішення міжнародних сил, історичні та релігійні аспекти, а також економічна нерівність сприяли формуванню складного й запутаного конфлікту, який триває вже понад століття. Сьогодні цей конфлікт залишається одним з основних факторів дестабілізації регіону, створюючи численні виклики для системи безпеки Близького та Середнього Сходу.

1.2. Розвиток конфлікту після створення держави Ізраїль та ключові етапи ескалації.

Після проголошення незалежності Ізраїлю 14 травня 1948 року палестино-ізраїльський конфлікт вступив у нову фазу, яка була відзначена серією військових зіткнень, міжнародних переговорів та невдалих мирних ініціатив. У наступні десятиліття конфлікт еволюціонував від локального протистояння до регіональної кризи, яка мала вплив на всю систему безпеки Близького Сходу. Ізраїль і арабські країни пережили кілька масштабних воєн, зокрема Арабо-ізраїльську війну 1948-1949 років, Шестиденну війну 1967 року та Війну Судного дня 1973 року. Кожен з цих конфліктів змінював

кордони, впливав на політичну ситуацію і поглиблював гуманітарну кризу, особливо для палестинців.

Війна за незалежність (1948-1949)

Війна за незалежність, також відома як Перша арабо-ізраїльська війна, розпочалася одразу після проголошення Ізраїлем незалежності 14 травня 1948 року. Ця війна стала однією з ключових подій, що визначила початок сучасного палестино-ізраїльського конфлікту і заклала основу для подальших військових конфронтацій у регіоні. Після ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН у 1947 році плану розподілу Палестини, який передбачав створення незалежних єврейської та арабської держав, напруження між єврейськими та арабськими громадами почало різко зростати.

Арабське населення Палестини і сусідні арабські держави категорично відкинули план розподілу, вбачаючи в ньому загрозу для своїх національних інтересів і вважаючи його несправедливим. Єврейська сторона прийняла план ООН, що спричинило ескалацію конфлікту. Уже в листопаді 1947 року, після прийняття резолюції, почалися масові сутички між єврейськими та арабськими угрупованнями в Палестині, а також атаки на єврейські поселення з боку арабських загонів.

Після проголошення незалежності Ізраїлем ситуація різко загострилася, оскільки 15 травня 1948 року збройні сили Єгипту, Йорданії, Сирії, Лівану та Іраку вторглися на територію колишньої підмандатної Палестини. Арабські держави оголосили, що їхньою метою є відновлення контролю над територією і захист прав палестинських арабів. Арабські лідери вважали, що створення єврейської держави порушує історичні та релігійні права арабського населення регіону, а також змінює баланс сил на Близькому Сході.

На початковому етапі війни арабські війська, маючи чисельну перевагу, досягли певних успіхів, захопивши кілька важливих стратегічних точок і завдавши значних втрат ізраїльським силам. Однак Ізраїль, незважаючи на відносно слабке озброєння та обмежені ресурси, мобілізував усі можливі засоби захисту та почав отримувати міжнародну підтримку. Одним з важливих

факторів, який допоміг Ізраїлю, була військова допомога з боку єврейських діаспор у Європі та США, а також підтримка Радянського Союзу, який поставляв зброю через Чехословаччину. Завдяки цій підтримці Ізраїль зміг модернізувати своє озброєння та збільшити чисельність своїх збройних сил.

Під час війни ізраїльські сили почали здійснювати масштабні військові операції, спрямовані на захоплення ключових територій. У червні 1948 року, після перших зіткнень, ООН запропонувала перемир'я, яке тимчасово зупинило бойові дії та дало можливість обом сторонам реорганізувати свої сили. Однак перемир'я тривало недовго, і в липні бої поновилися з новою інтенсивністю. Ізраїль провів низку успішних наступальних операцій, серед яких виділяються операції «Дані» та «Йоав», що дозволили ізраїльтянам захопити важливі території, зокрема Лод і Рамлу, а також відкрити доступ до прибережної рівнини.

Одним з найсуперечливіших аспектів війни за незалежність стала проблема палестинських біженців. Під час бойових дій тисячі палестинських арабів залишили свої домівки, рятуючись від війни. Існують різні погляди на причини їхньої втечі: ізраїльська сторона стверджує, що біженці залишили свої домівки добровільно або за вказівкою арабських лідерів, тоді як палестинці вказують на випадки примусового виселення та масові руйнування арабських сіл. У будь-якому разі, проблема біженців стала однією з головних причин подальшого загострення конфлікту і залишається невирішеною дотепер.

Війна завершилася у 1949 році після підписання угод про перемир'я між Ізраїлем та кожною з арабських держав окремо (Єгиптом, Йорданією, Сирією та Ліваном). Згідно з умовами перемир'я, Ізраїль зберіг контроль над значною частиною території, яку ООН виділила для єврейської держави, а також захопив додаткові землі, зокрема більшу частину територій, виділених для арабської держави. Йорданія зайняла Західний берег річки Йордан і Східний Єрусалим, тоді як Сектор Газа перейшов під контроль Єгипту.

Завершення війни 1948-1949 років сформувало нові геополітичні реалії

на Близькому Сході. Ізраїль не тільки зміг закріпити свою незалежність, але й значно розширив свої території, що заклало основу для подальших територіальних суперечок. Палестинське питання залишилося нерозв'язаним, і багато палестинців опинилися в таборах для біженців у сусідніх країнах. Крім того, перемога Ізраїлю викликала обурення серед арабських держав, які продовжували не визнавати його легітимність та право на існування, що призвело до подальших конфліктів у регіоні.

Шестиденна війна (1967)

До 1967 року напруга між Ізраїлем та сусідніми арабськими державами неухильно зростала. Після закінчення війни за незалежність у 1949 році арабські країни продовжували не визнавати Ізраїль, що супроводжувалося прикордонними сутичками та диверсійною діяльністю. Палестинські бойові загони, відомі як фідаїни, здійснювали напади на ізраїльські об'єкти та поселення з територій, що контролювалися сусідніми арабськими державами, особливо Єгиптом і Йорданією .

Ситуація погіршилася у 1956 році, коли Ізраїль, Великобританія та Франція організували військову операцію проти Єгипту у відповідь на націоналізацію Суецького каналу, що спричинило Суецьку кризу. Хоча військові дії завершилися виведенням ізраїльських сил з Синайського півострова, напруженість між Ізраїлем та Єгиптом лише зростає.

До 1967 року політична ситуація у регіоні ставала дедалі нестабільнішою. Важливу роль у передвоєнній напрузі відіграв Єгипетський лідер Гамаль Абдель Насер, який прагнув об'єднати арабські країни під своїм лідерством і проводив агресивну політику щодо Ізраїлю. Під його тиском ООН у травні 1967 року вивела свої миротворчі війська з Синайського півострова, що сприяло подальшій ескалації. Одночасно Єгипет блокував Тиранську протоку, через яку проходив основний маршрут транспортування ізраїльських товарів до Азії, що фактично стало економічною блокадою Ізраїлю.

Йорданія та Сирія також підтримували агресивну риторику і нарощували свої військові сили вздовж кордонів. Радянський Союз, що мав

тісні стосунки з арабськими країнами, підтримував їх інформаційно та технічно, що ще більше загострювало ситуацію. Поширення чуток про концентрацію ізраїльських військ на сирійському кордоні, які частково були спровоковані радянською розвідкою, також посилювало військову мобілізацію арабських держав.

5 червня 1967 року Ізраїль розпочав превентивний удар проти Єгипту, здійснивши операцію "Фокус" — масований авіаудар по єгипетських військово-повітряних базах. Ізраїльським ВПС вдалося знищити більшість єгипетської авіації на землі, що дало йому перевагу у повітрі. Після цього Ізраїль швидко розгорнув наступальні дії на Синайському півострові, де його сухопутні війська здобули значні територіальні перемоги, відкидаючи єгипетську армію до Суецького каналу.

6 червня, на другий день війни, Йорданія, яка мала договір про військову підтримку з Єгиптом, приєдналася до конфлікту, почавши обстріли ізраїльських позицій та цивільних об'єктів у Західному Єрусалимі. Ізраїль відповів швидкою контратакою, яка дозволила йому захопити Західний берег річки Йордан та Східний Єрусалим. Це стало надзвичайно символічною перемогою для Ізраїлю, оскільки Єрусалим є історично важливим містом для єврейської громади, і його об'єднання під контролем Ізраїлю мало велике значення для єврейської ідентичності та історії.

Одночасно на північному фронті розгорнулися бойові дії між Ізраїлем та Сирією. Ізраїльські сили почали наступ на Голанські висоти, які були стратегічно важливими для контролю над регіоном. Після кількох днів важких боїв 10 червня ізраїльська армія здобула контроль над Голанськими висотами, забезпечивши собі додатковий стратегічний бар'єр від нападів з боку Сирії.

Шестиденна війна завершилася переконливою перемогою Ізраїлю, який зміг за короткий час значно розширити свої території. Після війни Ізраїль встановив контроль над Синайським півостровом, Сектором Газа, Західним берегом річки Йордан, Східним Єрусалимом та Голанськими висотами. Таким чином, Ізраїль збільшив свої території у кілька разів, що дозволило йому

значно покращити свої стратегічні позиції.

Однак, ці територіальні здобутки також призвели до нових проблем. Після закінчення війни на окупованих Ізраїлем територіях залишилося значне палестинське населення, яке опинилося під ізраїльським контролем. Це питання стало осередком тривалих суперечок і протестів, оскільки палестинці вимагали права на самовизначення та створення власної держави. Окупація Західного берега та Сектора Газа викликала глибоке незадоволення і посилила палестинський рух опору, зокрема діяльність Організації визволення Палестини (ОВП).

Для арабських держав поразка у Шестиденній війні мала серйозні наслідки. Єгипет, Сирія та Йорданія зазнали значних людських та матеріальних втрат, а втрата територій стала серйозним ударом по їхніх позиціях у регіоні. Арабські країни, об'єднані у своїй неприязні до Ізраїлю, були змушені переглянути свої стратегії і згодом прийшли до висновку, що конфлікт не можна вирішити лише військовим шляхом. Це усвідомлення стало передумовою для майбутніх мирних переговорів, хоча до цього ще залишалось кілька десятиліть.

На міжнародному рівні Шестиденна війна призвела до перегляду зовнішньої політики багатьох країн щодо Близького Сходу. Радянський Союз, який підтримував арабські країни, розірвав дипломатичні відносини з Ізраїлем і значно збільшив свою військову допомогу Єгипту та Сирії. Сполучені Штати, зі свого боку, почали надавати Ізраїлю більш активну підтримку, що стало початком стратегічного партнерства між США та Ізраїлем, яке зберігається до сьогодні.

Після завершення війни Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію №242, яка закликала до "виведення ізраїльських збройних сил із територій, окупованих у недавньому конфлікті", а також до "визнання права кожної держави в регіоні на мирне існування у безпечних та визнаних кордонах". Резолюція №242 стала основою для подальших мирних ініціатив, проте її неоднозначне трактування призвело до суперечок. Ізраїль відмовився

виводити свої війська без гарантій безпеки, тоді як арабські країни наполягали на негайному поверненні всіх окупованих територій.

На територіях, що залишилися під ізраїльським контролем, розпочався процес побудови поселень, особливо на Західному березі та в Східному Єрусалимі. Ізраїль розглядав ці поселення як спосіб забезпечення безпеки та контролю над стратегічно важливими районами, тоді як палестинці і міжнародне співтовариство вбачали в цьому порушення міжнародного права. Внаслідок цього Шестиденна війна не лише збільшила територіальний контроль Ізраїлю, але й заклала основу для довготривалого протистояння, оскільки питання статусу окупованих територій та палестинських прав залишилося невирішеним.

Теракт на мюнхенській Олімпіаді (1972)

Теракт на Олімпійських іграх у Мюнхені – терористична атака, що сталася під час літніх Ігор 1972 року. 5 вересня вісім палестинських терористів убили двох ізраїльських спортсменів і захопили ще дев'ятьох у заручники. Протистояння завершилося перестрілкою з німецькою поліцією, у якій загинули п'ять терористів, один поліцейський і всі заручники з Ізраїлю. У відповідь ізраїльський уряд провів дві операції з ліквідації причетних до нападу. Цей теракт залишається однією з найтрагічніших подій в історії Олімпійських ігор.

У перші години захоплення терористам вдалося взяти у заручники ізраїльських тренерів і делегатів. Деякі спортсмени намагалися чинити опір, але були вбиті. Іншим атлетам вдалося втекти, але дев'ять осіб залишилися в полоні. Членів інших делегацій, що перебували поруч, відпустили. Невдовзі почалися переговори між терористами та поліцією, яка оточила олімпійське селище.

Терористи, що представилися членами радикальної організації «Чорний Вересень», висунули вимоги звільнити 234 палестинських в'язнів з ізраїльських тюрем, а також ув'язнених у Німеччині членів «Фракції Червоної Армії». Групу очолював Луттіф Афїф на прізвисько «Ісса».

Захоплення заручників привернуло увагу світової спільноти і знову загостило інтерес до арабо-ізраїльського конфлікту. Ігри були тимчасово призупинені. Ізраїль відмовився від переговорів, тоді як Єгипет запропонував терористам грошову винагороду за звільнення заручників, що була відхилена. Німецька влада, попри пропозиції Ізраїлю надіслати спецназ, вирішила діяти самостійно. Згодом до Мюнхена прибув голова Моссаду Зві Замір.

Операція визволення була запланована на військовому аеродромі, де терористів мали перевезти до літака. Однак поліція без належної підготовки зазнала провалу: снайпери не мали обладнання для нічної стрільби та точних прицілів. Після виявлення пастки терористи повернулися до вертольотів і почали розстрілювати заручників, підпаливши один із вертольотів. Перестрілка тривала годину, загинув один поліцейський. Поліція захопила трьох терористів, але всі заручники загинули.

Ігри призупинили лише на день. Після трагічного інциденту на стадіоні відбулася траурна церемонія, однак ізраїльська збірна вирішила не продовжувати участь в Олімпіаді. Прем'єр-міністр Ізраїлю Голда Меїр закликала міжнародне співтовариство засудити злочин, а вже 8 вересня Ізраїль відповів бомбардуванням баз палестинців у Лівані та Сирії, що призвело до посилення конфлікту.

Незважаючи на видання Німеччиною тіл убитих та арештованих палестинців до Лівії, де їх зустріли як героїв, уряд Ізраїлю розпочав дві секретні операції з ліквідації причетних до теракту («Гнів Божий» та «Меч Гідеона»). Протягом наступних 20 років ізраїльські агенти вбили 13 осіб, відповідальних за трагедію в Мюнхені.

Війна Судного дня (1973)

Війна Судного дня, також відома як Війна Йом-Кіпур або Жовтнева війна, відбулася в жовтні 1973 року і стала одним з найбільших збройних конфліктів між Ізраїлем та коаліцією арабських держав, що включала Єгипет і Сирію. Ця війна стала спробою арабських держав відновити території, втрачені під час Шестиденної війни 1967 року. Війна Судного дня мала значні

наслідки не тільки для сторін конфлікту, але й для всього Близького Сходу, викликавши глобальну енергетичну кризу та призвівши до тривалої зміни балансу сил у регіоні.

Після поразки у Шестиденній війні 1967 року, в результаті якої Ізраїль окупував Синайський півострів, Голанські висоти, Західний берег і Східний Єрусалим, арабські держави залишалися глибоко невдоволеними новими кордонами. Резолюція ООН №242, прийнята після війни, закликала до виведення ізраїльських військ з окупованих територій і визнавала право всіх держав регіону на існування у безпеці. Однак, неоднозначні формулювання резолюції дозволяли різні тлумачення, і питання повернення територій залишалося нерозв'язаним.

На початку 1970-х років президент Єгипту Анвар Садат прийшов до висновку, що мирним шляхом повернути Синайський півострів не вдасться, особливо враховуючи відмову Ізраїлю йти на компроміси. Він вирішив підготувати військову операцію, що змусила б Ізраїль переглянути свою позицію.

Сирія, очолювана президентом Хафезом Асадом, також прагнула повернути втрачені Голанські висоти, тому долучилася до коаліції з Єгиптом для спільної атаки на Ізраїль. Атака була призначена на 6 жовтня 1973 року — день свята Йом-Кіпур, коли Ізраїль майже повністю зупиняв цивільну та військову діяльність. Цей фактор мав забезпечити арабським силам стратегічну перевагу, адже ізраїльська армія не була повністю готовою до відбиття атаки.

6 жовтня 1973 року єгипетські і сирійські війська одночасно атакували ізраїльські позиції на двох фронтах. Єгипетські сили форсували Суецький канал і прорвали ізраїльську оборону, захопивши низку стратегічних позицій на східному березі каналу. Одночасно сирійські війська розпочали наступ на Голанських висотах, досягнувши значного успіху у перші дні боїв.

Арабські армії мали на озброєнні радянське обладнання, зокрема танки, артилерію та протиповітряну оборону, що дозволило їм завдати значних втрат

ізраїльським силам. Спочатку Ізраїль зазнав великих втрат, особливо через раптовість нападу та недостатню готовність до війни.

Незважаючи на початкові невдачі, ізраїльські сили швидко перегрупувалися, і 10 жовтня вони почали успішний контрнаступ на обох фронтах. На Синайському півострові Ізраїлю вдалося оточити та розгромити кілька єгипетських підрозділів, а також перейти Суецький канал, перенісши бойові дії на територію Єгипту. В результаті контрнаступу ізраїльська армія просунулася на 100 кілометрів на захід від каналу, створивши загрозу для Каїра.

На північному фронті ізраїльські війська відбили сирійський наступ і почали просуватися вглиб території Сирії, дійшовши до околиць Дамаска. Ізраїль зумів зупинити арабське просування і завдати ворогові значних втрат завдяки ефективному використанню танкових підрозділів та авіації. Зокрема, велика роль у контрнаступі належала ізраїльським ВПС, які здобули повітряну перевагу, знищивши значну частину арабської авіації.

Загострення конфлікту на Близькому Сході викликало серйозну стурбованість у світовій спільноті, оскільки велика кількість поставок зброї арабським країнам здійснювалася Радянським Союзом, тоді як Ізраїль отримував підтримку від США. Існувала реальна загроза прямого зіткнення двох наддержав у цьому регіоні, тому ООН та великі держави закликали до негайного припинення вогню.

Важливим фактором стала енергетична криза, яку спричинило арабське нафтове ембарго проти країн, що підтримували Ізраїль, зокрема США та деякі європейські держави. Ціни на нафту різко зросли, що призвело до економічних проблем у багатьох західних країнах і значно посилило вплив арабських держав на міжнародній арені.

20 жовтня 1973 року Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію №338, яка вимагала негайного припинення вогню і початку переговорів на основі резолюції №242. 25 жовтня, під тиском ООН і великих держав, конфліктуючі сторони погодилися на перемир'я, хоча бойові дії тривали до останнього

моменту.

Війна Судного дня стала важливим поворотним моментом у арабо-ізраїльському конфлікті. Незважаючи на те, що арабські країни не досягли своїх початкових цілей, війна показала, що Ізраїль вразливий до атак, і змусила ізраїльське керівництво усвідомити необхідність дипломатичних переговорів з сусідами. Єгипетський президент Анвар Садат скористався результатами війни, щоб розпочати мирний процес з Ізраїлем, який завершився підписанням мирного договору в рамках Камп-Девідських угод 1978 року. У результаті цих угод Єгипет став першою арабською країною, що визнала Ізраїль і уклала з ним мир, а Ізраїль, своєю чергою, повернув Синайський півострів.

Сирія, однак, відмовилася від будь-яких переговорів і продовжувала наполягати на поверненні Голанських висот, що залишилися під контролем Ізраїлю. Відтоді питання Голанських висот стало постійним джерелом напруженості у відносинах між Ізраїлем і Сирією.

На міжнародному рівні війна спричинила глобальну нафтову кризу та показала вплив арабських країн на світову економіку. Впроваджене арабськими країнами нафтове ембарго стало серйозним випробуванням для західних країн і стимулом для перегляду їхньої політики щодо Близького Сходу. Енергетична криза продемонструвала вразливість економік розвинених країн до нафтових ресурсів, що призвело до посилення зусиль у напрямку енергетичної незалежності.

Війна Судного дня 1973 року стала поворотним моментом у арабо-ізраїльському конфлікті та мала далекосяжні наслідки для Близького Сходу і світу. Вона змінила підходи до вирішення територіальних питань і показала обмеженість військових методів у досягненні політичних цілей. Війна продемонструвала готовність арабських країн до нових форм впливу, зокрема через економічні санкції, що призвело до переосмислення зовнішньої політики щодо Близького Сходу у багатьох держав. Для Ізраїлю ця війна стала уроком, що спонукало його до мирних переговорів і пошуку дипломатичних рішень у конфлікті, який досі залишається невирішеним.

Камп-Девідські угоди (1978) та подальші мирні процеси

Камп-Девідські угоди 1978 року стали першим і одним із найважливіших кроків на шляху до мирного врегулювання конфлікту між Ізраїлем і його арабськими сусідами. Ця історична подія, що відбулася у президентській резиденції США в Кемп-Девіді, стала результатом багаторічних зусиль, спрямованих на досягнення миру на Близькому Сході. Підписані за посередництва президента США Джиммі Картера, угоди стали основою для майбутнього мирного договору між Ізраїлем і Єгиптом, першого випадку офіційного визнання Ізраїлю арабською країною. Камп-Девідські угоди також започаткували новий етап у мирному процесі, який, хоча і не привів до загального врегулювання, але став каталізатором для наступних мирних ініціатив у регіоні.

Переговори у Кемп-Девіді тривали з 5 по 17 вересня 1978 року і проходили у дуже напруженій атмосфері. Сторони мали значні розбіжності у баченні мирного врегулювання, особливо щодо питання територіальних поступок і статусу палестинських територій. Картер, прагнучи досягти прогресу, активно займався медіацією і залучав особисті дипломатичні зусилля, часто проводячи зустрічі окремо з кожним із лідерів, щоб подолати конфліктні моменти.

Результатом переговорів стали два ключових документи:

"Рамки для миру на Близькому Сході", який передбачав переговори щодо палестинських територій, а також обговорення їхнього самоврядування на Західному березі та в Секторі Газа. Це положення визначало перехідний період у 5 років, протягом якого мали бути визначені остаточні статуси цих територій, що могло б стати основою для створення палестинської автономії. Хоча палестинське питання не було вирішене остаточно, його включення до угод заклало підґрунтя для майбутніх мирних переговорів.

"Рамки для укладення миру між Єгиптом та Ізраїлем", що стали основою для підписання мирного договору у 1979 році. Згідно з цим документом, Ізраїль погодився на повне виведення своїх військ із Синайського

півострова, який повертався під єгипетський контроль. У відповідь Єгипет став першою арабською країною, яка офіційно визнала Ізраїль і встановила з ним дипломатичні відносини. Ізраїль також гарантував безпечний прохід через Суецький канал для своїх суден, що мало важливе значення для економічних та торгових зв'язків Ізраїлю.

Підписання Камп-Девідських угод викликало змішані реакції у арабському світі. Деякі арабські країни та організації вважали угоди зрадою, оскільки вони не привели до створення незалежної палестинської держави і не вирішили питання біженців. Арабська Ліга виключила Єгипет зі свого складу, а Каїр втратив підтримку багатьох своїх колишніх союзників, включаючи Сирію та Ірак. Однак, попри критику, мирний договір дав Єгипту можливість зосередитися на економічному розвитку та відновленні від наслідків тривалих військових конфліктів.

Угода з Ізраїлем також створила новий баланс сил у регіоні, оскільки Ізраїль більше не мав загрози з півдня, що дозволило йому зосередитися на протистоянні з іншими сусідніми країнами. Водночас Єгипет, один з наймогутніших гравців на Близькому Сході, перейшов на більш нейтральну позицію, що значно змінило розстановку сил у регіоні і послабило єдність арабських країн у їхній позиції щодо Ізраїлю.

26 березня 1979 року в Вашингтоні було підписано мирний договір між Ізраїлем та Єгиптом. Анвар Садат і Менахем Бегін, у присутності Джиммі Картера, офіційно закріпили мирну угоду, яка передбачала повне повернення Синайського півострова Єгипту в обмін на мир і визнання Ізраїлю. Цей договір ознаменував нову еру в арабо-ізраїльських відносинах, ставши першим випадком мирного врегулювання між Ізраїлем і арабською країною.

Важливим елементом договору стало створення демілітаризованої зони на Синайському півострові та розміщення там миротворчих сил ООН для запобігання можливим конфліктам у майбутньому. Мирний договір також передбачав економічну співпрацю між Ізраїлем та Єгиптом, яка включала торгівлю і розвиток туризму, що сприяло зниженню напруженості між

країнами.

Перша інтифада (1987-1993)

У 1987 році на окупованих Ізраїлем територіях Західного берега та Сектора Газа почалося масове палестинське повстання, яке отримало назву Перша інтифада. Інтифада охопила широкий спектр дій — від ненасильницького спротиву до збройних сутичок з ізраїльськими силами. Це повстання стало результатом соціальної та економічної дискримінації, а також обмежень на пересування і доступ до ресурсів. Інтифада привернула увагу міжнародної спільноти до умов життя палестинців під ізраїльською окупацією, що зрештою призвело до серії мирних переговорів, зокрема Ослоського процесу.

Ослоський процес і Декларація принципів (1993)

Важливим досягненням мирних переговорів стала підписана у 1993 році Декларація принципів між Ізраїлем та Організацією визволення Палестини в Осло. Угода передбачала створення Палестинської національної адміністрації та визначила перехідний період для проведення переговорів щодо остаточного статусу Західного берега та Сектора Газа. Ослоська угода стала важливим кроком, оскільки вперше Ізраїль офіційно визнав ОВП як легітимного представника палестинського народу, а ОВП, у свою чергу, визнала право Ізраїлю на існування. Однак, незважаючи на початковий прогрес, подальші переговори зазнали труднощів через непримиренні розбіжності щодо кордонів, статусу Єрусалима і повернення палестинських біженців.

Друга інтифада (2000-2005)

Невдачі у переговорах, зокрема провал саміту в Кемп-Девіді у 2000 році, призвели до початку Другої інтифади, більш відомої як Аль-Акса. Це повстання було значно більш насильницьким і супроводжувалося численними терактами, що посилили напругу між палестинцями та ізраїльтянами. Ізраїль у відповідь вдався до суворих заходів безпеки, зокрема будівництва розмежувальної стіни на Західному березі, посилення блокад і арештів палестинців. Друга інтифада призвела до великих людських втрат з обох

сторін і стала ще одним етапом ескалації конфлікту, який показав, що мирне врегулювання залишається віддаленою перспективою.

Розвиток конфлікту після створення держави Ізраїль пройшов через кілька ключових етапів ескалації, які визначили його сучасний стан і вплинули на політичну динаміку регіону. Кожен етап супроводжувався збройними конфліктами, мирними ініціативами та спробами переговорів, але жодна зі сторін не змогла досягти остаточної перемоги або примирення. Ізраїльська окупація територій, питання палестинських біженців, боротьба за Єрусалим і постійні військові зіткнення створили складну мережу протиріч, які продовжують ускладнювати мирне вирішення. Історія цих етапів підтверджує, що палестино-ізраїльський конфлікт залишається одним із найбільш тривалих і складних у сучасній міжнародній політиці.

1.3. Палестино-ізраїльський конфлікт у контексті міжнародних відносин та регіональної безпеки.

Роль міжнародних гравців у палестино-ізраїльському конфлікті є надзвичайно важливою, оскільки цей конфлікт був і залишається частиною ширших геополітичних процесів та історичних змін у глобальній системі міжнародних відносин. Із самого початку ХХ століття він став об'єктом зацікавленості провідних світових держав, таких як Велика Британія, Сполучені Штати, Радянський Союз, а пізніше і Європейського Союзу. Роль цих гравців не тільки визначила розвиток конфлікту, але й вплинула на структуру безпеки на Близькому Сході, створивши основу для подальших міжнародних миротворчих ініціатив.

Історія сучасного палестино-ізраїльського конфлікту почалася під час Першої світової війни, коли Османська імперія, яка на той час контролювала територію Палестини, була змушена поступитися цією територією. У 1917 році Велика Британія видала Балфурську декларацію, у якій підтримувала створення національної оселі для єврейського народу на території Палестини. Цей крок був частиною британської стратегії отримати підтримку єврейської

громади під час війни, однак декларація також викликала занепокоєння серед арабів, які розглядали Палестину як свою історичну територію і побоювалися втрати своєї ідентичності та земель .

Після закінчення війни Ліга Націй надала Великій Британії мандат на управління Палестиною, який передбачав розвиток території для двох народів — арабів та євреїв. Однак, британська адміністрація швидко зіткнулася з труднощами в управлінні, оскільки напруження між єврейською та арабською громадами швидко зростало. У 1930-х роках почалися масові зіткнення та протести, які Велика Британія намагалася врегулювати шляхом запровадження низки комісій та планів, включаючи план розподілу, запропонований Піловською комісією у 1937 році. Проте жодна з цих ініціатив не привела до стабільності, і в 1947 році Велика Британія відмовилася від мандату, передавши питання Палестини до Організації Об'єднаних Націй.

Організація Об'єднаних Націй стала наступним міжнародним гравцем, який активно залучився до палестино-ізраїльського конфлікту. У 1947 році Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 181, що передбачала розподіл Палестини на дві окремі держави — єврейську та арабську, з особливим міжнародним статусом для Єрусалима. Єврейська громада підтримала цей план, однак араби категорично відкинули його, вважаючи несправедливим, оскільки вони становили більшість населення регіону, але отримали меншу частину території.

Рішення ООН про розподіл стало причиною збройних сутичок і створення Держави Ізраїль у 1948 році, що призвело до Першої арабо-ізраїльської війни. Хоча ООН продовжувала брати участь у миротворчих зусиллях у наступні роки, зокрема через створення Органу ООН з надання допомоги палестинським біженцям на Близькому Сході (UNRWA), вона не змогла ефективно врегулювати конфлікт через відсутність згоди між великими державами і постійний опір з боку арабських країн, які не визнавали існування Ізраїлю.

Починаючи з кінця 1940-х років, Сполучені Штати поступово

перетворилися на одного з найбільших союзників Ізраїлю та впливового гравця у близькосхідній політиці. Спочатку США підтримували розподіл Палестини і визнавали Державу Ізраїль, але не одразу взяли на себе роль головного союзника Ізраїлю в регіоні. На початку холодної війни Сполучені Штати побоювалися втратити підтримку арабських країн, які мали стратегічне значення через свої нафтові ресурси, тому намагалися дотримуватися балансуєчої політики між Ізраїлем та арабськими державами.

Однак після Шестиденної війни 1967 року США почали зміцнювати свій союз з Ізраїлем, що зумовило значне збільшення військової та економічної допомоги. У 1970-х роках під час правління президента Ніксона Сполучені Штати почали надавати Ізраїлю зброю і підтримку в обмін на гарантії безпеки та стабільності у регіоні. Зокрема, під час Війни Судного дня 1973 року США надали значну допомогу Ізраїлю, що дозволило йому здобути військову перевагу над Єгиптом і Сирією. Це зміцнило позиції США на Близькому Сході, а також визначило їхню роль як головного союзника Ізраїлю.

З часом США стали не лише підтримувати Ізраїль, але й активно брати участь у мирних ініціативах. Під керівництвом президента Джиммі Картера у 1978 році США стали посередником у переговорах, що призвели до підписання Камп-Девідських угод між Ізраїлем і Єгиптом. Цей історичний мирний договір став першим випадком, коли арабська країна офіційно визнала Ізраїль, що стало важливим дипломатичним проривом. Надалі Сполучені Штати продовжували бути основним посередником у мирному процесі, зокрема в Ослоських переговорах 1993 року та на саміті в Кемп-Девіді у 2000 році.

Радянський Союз також відіграв значну роль у палестино-ізраїльському конфлікті, підтримуючи арабські країни як частину своєї геополітичної стратегії під час холодної війни. СРСР бачив у конфлікті можливість протидіяти впливу США на Близькому Сході та зміцнити свої позиції в регіоні через підтримку антиколоніальних і націоналістичних рухів. Радянський Союз надавав значну військову та економічну допомогу Єгипту,

Сирії, Іраку та іншим арабським країнам, що дозволило їм боротися з Ізраїлем на рівних умовах. Також СРСР активно підтримував Організацію визволення Палестини (ОВП), яка стала основним представником палестинського народу у боротьбі за державність.

Участь Радянського Союзу в конфлікті досягла піку під час Війни Судного дня у 1973 році, коли він надавав зброю та технічну підтримку Єгипту та Сирії. Радянські лідери також підтримували резолюції ООН, які вимагали від Ізраїлю виведення військ з окупованих територій. Проте з кінця 1980-х років після розпаду СРСР та завершення холодної війни його вплив на Близькому Сході значно зменшився, і Російська Федерація, що стала наступником СРСР, почала займати більш стриману позицію у конфлікті, хоча й продовжувала підтримувати палестинські інтереси.

Європейський Союз, хоча і не є прямим союзником жодної зі сторін конфлікту, відіграє важливу роль як гуманітарний донор і прихильник двостороннього мирного врегулювання. ЄС підтримує створення незалежної палестинської держави і вважає рішення про дві держави єдиним шляхом досягнення тривалого миру. Європейський Союз надає значну гуманітарну допомогу палестинському населенню та підтримує програми, спрямовані на зміцнення демократичних інститутів у Палестині. ЄС також активно виступає за дотримання міжнародного права та прав людини у регіоні, засуджуючи акти тероризму.

У 2003 році Європейський Союз разом зі США, Росією та ООН став одним із засновників «Квартету» — міжнародної групи, яка підтримує мирний процес і виступає за створення двох держав. План «Дорожня карта» до миру, запропонований Квартетом, визначає основні етапи, які повинні бути досягнуті для створення палестинської держави та мирного співіснування двох народів. Хоча цей план не був реалізований у повному обсязі, ЄС продовжує наполягати на необхідності мирного діалогу і є одним з найбільших донорів Палестинської адміністрації.

Палестино-ізраїльський конфлікт неодноразово призводив до

напруженості, що впливала на глобальну безпеку. Його ескалація створювала ризику для поставок нафти з Близького Сходу, що загрожувало енергетичній безпеці країн Заходу. Нафтове ембарго 1973 року, введене Організацією країн-експортерів нафти (ОПЕК) у відповідь на підтримку Ізраїлю з боку США, спричинило глобальну економічну кризу, яка стала однією з найсерйозніших криз XX століття. Цей епізод продемонстрував, що конфлікт може мати серйозні наслідки для світової економіки та стабільності.

Крім того, конфлікт спричинив зростання радикалізму та тероризму як у регіоні, так і за його межами. Після створення Організації визволення Палестини (ОВП) у 1964 році палестинські рухи почали використовувати методи збройної боротьби, включаючи акти тероризму. Напади на ізраїльські об'єкти, викрадення літаків та інші теракти викликали занепокоєння в багатьох країнах та призвели до створення міжнародних коаліцій для боротьби з тероризмом.

Палестино-ізраїльський конфлікт став важливим фактором регіональної політики, впливаючи на відносини між арабськими державами. З часу створення Ізраїлю арабські країни здебільшого підтримували палестинців, вбачаючи у конфлікті не тільки боротьбу за права палестинців, але й можливість протистояти ізраїльському впливу в регіоні. Зокрема, Єгипет, Сирія та Йорданія активно підтримували палестинців у конфлікті і брали участь у війнах проти Ізраїлю.

Однак із часом позиції арабських держав змінилися. Після підписання мирного договору між Єгиптом та Ізраїлем у 1979 році, а також мирної угоди між Ізраїлем та Йорданією у 1994 році, частина арабських країн почала шукати шляхи для нормалізації відносин з Ізраїлем. Останнім прикладом такої зміни стало підписання угод Авраама у 2020 році, коли ОАЕ, Бахрейн, Судан і Марокко встановили офіційні дипломатичні відносини з Ізраїлем. Ці угоди свідчать про те, що деякі арабські держави більше не розглядають підтримку палестинців як пріоритетну умову для співпраці з Ізраїлем, і натомість фокусуються на власних національних інтересах, таких як безпека, економіка

та стримування впливу Ірану.

Іран також є важливим гравцем у палестино-ізраїльському конфлікті, який підтримує палестинські рухи, такі як ХАМАС і «Хезболла» у Лівані, що перебувають у протистоянні з Ізраїлем. Іран, який має антагоністичні відносини з Ізраїлем, розглядає конфлікт як спосіб посилення свого впливу в регіоні та протидії ізраїльським і американським інтересам. У цьому контексті підтримка Іраном палестинських груп є частиною ширшої стратегії, спрямованої на посилення його позицій у регіоні через підтримку антагоністів Ізраїлю та США.

З іншого боку, Ізраїль розглядає Іран як головну загрозу для своєї національної безпеки через іранську ядерну програму та підтримку терористичних угруповань. Протистояння між Іраном і Ізраїлем значно ускладнює досягнення миру в регіоні, оскільки будь-яке врегулювання конфлікту передбачатиме врахування інтересів обох сторін.

Палестино-ізраїльський конфлікт є одним з ключових факторів, що визначають політичну та безпекову ситуацію на Близькому Сході, а також впливає на міжнародні відносини. Він є не лише локальним конфліктом, а й частиною ширших геополітичних процесів, у яких беруть участь як регіональні, так і світові держави. Сполучені Штати, Європейський Союз, арабські країни та Іран відіграють важливу роль у конфлікті, що зумовлює складність його врегулювання. З часом позиції деяких арабських держав змінилися, що призвело до нових союзів і зміни балансу сил у регіоні. Однак, незважаючи на численні мирні ініціативи та переговори, конфлікт залишається невирішеним, і його подальший розвиток продовжує визначати політичну ситуацію на Близькому Сході.

Висновки до розділу 1.

Палестино-ізраїльський конфлікт має глибокі історичні корені, які сягають початку ХХ століття, коли територія Палестини була частиною Османської імперії, а згодом перейшла під контроль Великої Британії.

Підґрунтям конфлікту стали історичні, релігійні, політичні та соціально-економічні чинники, що визначили відносини між єврейською та арабською громадами на цій території. Перші хвилі єврейської імміграції на територію Палестини в кінці XIX – на початку XX століття спричинили напруженість через суперечливі питання права на землю, національного самовизначення та культурних відмінностей. Британський мандат і Балфурська декларація 1917 року лише підсилили ці протиріччя, оскільки Велика Британія підтримала створення єврейської національної оселі, що викликало спротив серед арабського населення, яке вважало Палестину своєю історичною батьківщиною.

Подальший розвиток подій, зокрема ухвалення резолюції ООН 1947 року про розподіл Палестини та створення держави Ізраїль у 1948 році, призвели до Першої арабо-ізраїльської війни, яка заклала основу для багаторічного протистояння. Ізраїль здобув військову перемогу, розширив свої території, але ціною стало виникнення палестинського питання і появи великої кількості біженців, що залишили свої домівки внаслідок війни. Проблема біженців стала одним з найбільш болючих аспектів конфлікту, який залишається невирішеним і до сьогодні, що значно ускладнює будь-які спроби досягти мирного врегулювання.

Кожен наступний конфлікт, від Шестиденної війни 1967 року до Війни Судного дня 1973 року, посилював напруженість, визначаючи нові геополітичні кордони та загострюючи суперечності. Ізраїльська окупація Західного берега, Сектору Газа, Східного Єрусалима та Голанських висот у 1967 році стала важливим переломним моментом, що призвів до виникнення палестинських рухів опору, зокрема Організації визволення Палестини (ОВП), а також створення ісламських рухів, таких як ХАМАС, які згодом відіграли значну роль у протистоянні.

Міжнародне співтовариство неодноразово намагалось врегулювати конфлікт шляхом мирних ініціатив. Камп-Девідські угоди 1978 року, Ослоські домовленості 1993 року та інші мирні переговори стали важливими етапами у

пошуку компромісу. Однак, жодна з цих ініціатив не змогла остаточно вирішити конфлікт, оскільки ключові питання залишалися нерегульованими — зокрема, питання статусу Єрусалима, права палестинців на повернення та створення незалежної палестинської держави. Кожна з мирних ініціатив, попри досягнення тимчасових домовленостей, так і не привела до сталого миру, що свідчить про складність проблеми та різнопланові інтереси сторін.

Таким чином, палестино-ізраїльський конфлікт є багатограним явищем, яке глибоко вкорінене в історичних процесах та визначається широким спектром геополітичних, економічних і соціальних факторів. Історичні передумови та розвиток конфлікту продемонстрували, що він не може бути вирішений винятково військовими засобами чи короткочасними політичними угодами. Його тривале існування підтверджує необхідність комплексного підходу, що враховуватиме інтереси обох сторін і забезпечуватиме стабільність у всьому регіоні.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ НА СИСТЕМУ БЕЗПЕКИ БЛИЗЬКОГО І СЕРЕДНЬОГО СХОДУ.

2.1. Військова ескалація та її вплив на безпекову ситуацію в регіоні.

Палестино-ізраїльський конфлікт відзначається частими військовими ескалаціями, які значно впливають на безпекову ситуацію в регіоні. З моменту проголошення незалежності Ізраїлю у 1948 році конфлікт неодноразово переходив у фази збройного протистояння, зокрема під час Арабо-ізраїльських війн, регулярних сутичок на окупованих територіях, а також під час військових операцій, таких як «Литий свинець» (2008–2009), «Непохитна скеля» (2014) та інші. Військова ескалація не лише загострює протистояння між Ізраїлем і палестинськими угрупованнями, а й дестабілізує регіон, загрожуючи безпеці сусідніх країн і втягуючи у конфлікт міжнародних гравців.

Однією з основних причин повторюваних військових ескалацій є невирішеність ключових політичних питань, зокрема статусу палестинських територій, майбутнього Єрусалима, проблеми палестинських біженців і постійних ізраїльських поселень на Західному березі. Незважаючи на численні міжнародні ініціативи, зокрема Резолюцію ООН №242, яка закликає до створення двох держав та виведення ізраїльських військ з окупованих територій, жодне з цих питань так і не було остаточно вирішене.

Проблема Єрусалима є одним із найбільш чутливих аспектів конфлікту, оскільки це місто має релігійне значення для євреїв, мусульман і християн. Ізраїль проголосив Єрусалим своєю «єдиною і неподільною столицею», тоді як палестинці розглядають Східний Єрусалим як столицю своєї майбутньої держави. Будь-які спроби однієї зі сторін змінити статус-кво, як, наприклад, перенесення посольства США в Єрусалим у 2018 році, часто провокують нові хвилі насильства, оскільки це розцінюється як визнання суверенітету Ізраїлю над усім містом.

Радикальні угруповання, зокрема ХАМАС, Ісламський джихад та інші

бойові формування, активно використовують військовий конфлікт як основний метод досягнення своїх політичних цілей, відкидаючи можливість мирного врегулювання. ХАМАС, який контролює Сектор Газа, є однією з головних сил, що сприяє ескалації, оскільки його ідеологія передбачає збройний опір Ізраїлю. Від 2007 року, коли ХАМАС прийшов до влади в Газі, Сектор фактично функціонує як автономна територія, контрольована цією організацією, яка активно здійснює ракетні обстріли ізраїльських міст і військових об'єктів.

Військові дії з боку ХАМАС та інших радикальних угруповань, як правило, призводять до масованих відповідних ударів Ізраїлю, спрямованих на знищення інфраструктури бойовиків, складів зброї та лідерів груп. Постійні зіткнення і ракетні обстріли призводять до взаємного посилення насильства і формують замкнене коло, де кожен акт агресії призводить до нових військових дій.

Ще однією причиною військових ескалацій є провокативні дії або політичні заяви, які одна зі сторін сприймає як загрозу або порушення своїх інтересів. До таких дій належать акти, пов'язані зі змінами в статусі святих місць, особливо на Храмовій горі в Єрусалимі, що є місцем релігійного поклоніння як для євреїв, так і для мусульман. Будь-які зміни в доступі до цієї території або спроби змінити її статус часто провокують масові протести, які швидко переростають у насильницькі сутички.

Політичні заяви, які підкреслюють відданість однієї зі сторін певним територіям, також можуть призводити до ескалацій. Наприклад, заяви ізраїльських лідерів про можливість анексії частини Західного берега чи підтримка таких дій з боку іноземних союзників, зокрема США, сприймаються палестинським населенням як загроза їхнім правам. Це створює сприятливе середовище для радикальних сил, які закликають до протидії військовими методами.

Військові операції у палестино-ізраїльському конфлікті відіграють вирішальну роль у формуванні безпекової ситуації на Близькому Сході.

Ізраїльська армія регулярно здійснює операції на території Сектора Газа та Західного берега з метою нейтралізації бойових угруповань, таких як ХАМАС, Ісламський джихад та інших збройних груп, що здійснюють ракетні атаки та збройні напади. У відповідь палестинські угруповання посилюють ракетні обстріли території Ізраїлю, що призводить до масштабної ескалації конфлікту. Ці операції мають значний вплив на безпекову ситуацію не лише в Ізраїлі та Палестині, але й у сусідніх країнах та на міжнародному рівні.

Протягом останніх десятиліть Ізраїль здійснив низку масштабних військових операцій на палестинських територіях, спрямованих на боротьбу з бойовиками та припинення обстрілів. Серед найбільш відомих операцій варто згадати «Литий свинець» (2008–2009), «Хмарний стовп» (2012), «Непохитна скеля» (2014), «Чорне море» (2021) та «Світанок» (2022). Кожна з цих операцій мала на меті знищення інфраструктури ХАМАС, зокрема ракетних установок, складів боєприпасів та тунелів, які використовуються для контрабанди зброї і проникнення на ізраїльську територію.

Операція «Литий свинець» (2008–2009) — початок масованих бомбардувань та наземних операцій Ізраїлю в Газі, викликаний посиленням ракетних обстрілів з боку ХАМАС. Операція тривала 22 дні, спричинила великі руйнування інфраструктури Сектора. Ця операція викликала міжнародне занепокоєння через масштабність руйнувань та значні гуманітарні втрати.

Операція «Хмарний стовп» (2012) — короткотривала операція, основним завданням якої було знищення командного складу ХАМАС та його інфраструктури для запуску ракет. Операція завершилася перемир'ям за посередництва Єгипту, проте призвела до зростання підтримки радикальних сил у Газі.

Операція «Непохитна скеля» (2014) — одна з найбільш інтенсивних і тривалих операцій, що тривала 50 днів і викликала значні втрати серед цивільного населення. Ізраїль знищив численні тунелі, що використовувалися ХАМАС для проникнення на територію Ізраїлю, однак операція загострила

гуманітарну кризу в Секторі Газа та викликала значний резонанс у світі .

Операція «Чорне море» (2021) — почалася у відповідь на обстріли ХАМАС та зіткнення у Східному Єрусалимі. Операція тривала 11 днів і викликала новий виток гуманітарної кризи в Газі, водночас загостривши напруженість між Ізраїлем та арабськими державами.

Операція «Світанок» (2022) — спрямована проти бойовиків Ісламського джихаду в Газі, зокрема для нейтралізації ракетних загроз. Ця операція показала значний розвиток ізраїльської системи протиповітряної оборони та її здатність захищати цивільне населення.

Кожна з цих операцій була спрямована на забезпечення безпеки Ізраїлю шляхом нейтралізації загроз. Ізраїль аргументує необхідність таких дій своєю безпекою, зокрема захистом цивільного населення від ракетних обстрілів, які можуть досягати густонаселених районів країни. Використання системи «Залізний купол» дозволяє Ізраїлю зменшувати втрати серед свого населення, однак обстріли все одно спричиняють соціальну напругу та економічні збитки, оскільки ведуть до евакуацій та зупинки роботи громадських установ.

Військові операції у палестино-ізраїльському конфлікті також створюють виклики для безпеки сусідніх країн, зокрема Єгипту, Йорданії, Лівану та Сирії. Наприклад, Єгипет часто стикається з тиском як із боку населення, яке вимагає підтримки палестинців, так і з боку міжнародних організацій, що вимагають забезпечити гуманітарний доступ до Гази. Єгипет також контролює кордон з Газою і, зокрема, блокпост на Рафі, через який проходить більшість гуманітарної допомоги для Сектора. Часто у випадку військових операцій на Єгипет чиниться міжнародний тиск щодо послаблення блокади, що ускладнює його відносини з Ізраїлем та змушує дотримуватись обережної політики .

Ліван та Сирія, де активно діють підтримувані Іраном групи, такі як «Хезболла», також відчувають на собі вплив ескалацій у Газі. Військові операції часто призводять до загострення напруженості на північному кордоні Ізраїлю, де «Хезболла» може використовувати конфлікт у Газі як привід для

своїх атак. У свою чергу, це провокує відповідь з боку Ізраїлю, що може призвести до багатосторонньої ескалації.

Періодичні військові операції у конфлікті привертають увагу міжнародної спільноти, викликаючи осуд та заклики до припинення вогню. Сполучені Штати, які є головним союзником Ізраїлю, традиційно підтримують його право на самозахист, проте часто закликають до обмеження військових дій, особливо коли є ризик великих жертв серед мирного населення. Суперечливі реакції на міжнародній арені ускладнюють політичний діалог щодо мирного процесу, оскільки деякі країни, такі як Росія та Китай, критикують дії Ізраїлю та виступають на підтримку палестинців.

Європейський Союз також відіграє важливу роль, особливо через фінансування гуманітарної допомоги для палестинського населення і заклики до дотримання прав людини. ООН, зі свого боку, засуджує обстріли цивільних об'єктів і вимагає забезпечення гуманітарного доступу, однак її можливості обмежені через відсутність єдиної позиції постійних членів Ради Безпеки. Такі операції сприяють виникненню нових дискусій щодо врегулювання конфлікту, однак нерідко посилюють суперечки між державами, що підтримують різні сторони конфлікту.

Палестино-ізраїльський конфлікт є однією з головних проблем міжнародних відносин, оскільки кожен новий виток ескалації впливає на відносини між великими державами та регіональними гравцями, а також на загальну безпекову ситуацію на Близькому Сході та за його межами. Через цей конфлікт визначаються союзництва, стратегічні інтереси, а також позиції окремих країн щодо питань миру, безпеки, прав людини і міжнародного права. Вплив конфлікту на міжнародні відносини охоплює різні аспекти, включаючи роль світових держав, як-от США, Росії, Китаю та ЄС, регіональних альянсів, таких як Ліга арабських держав, а також посередницькі зусилля міжнародних організацій, зокрема ООН.

Сполучені Штати є одним із найважливіших міжнародних гравців у палестино-ізраїльському конфлікті, оскільки вони традиційно підтримують

Ізраїль як свого стратегічного союзника на Близькому Сході. З моменту створення Держави Ізраїль США надають їй значну військову та фінансову допомогу, аргументуючи це потребою захистити демократичну державу серед ворожого оточення. Відповідно, підтримка Ізраїлю залишається постійною частиною американської зовнішньої політики, незалежно від адміністрації, яка перебуває при владі. Ця підтримка включає постачання зброї, економічну допомогу, дипломатичне прикриття та фінансування програм безпеки, таких як система протиракетної оборони «Залізний купол».

Участь США в конфлікті не обмежується односторонньою підтримкою Ізраїлю, адже вони також виступають посередником у мирних переговорах. Камп-Девідські угоди 1978 року, Ослоський процес 1993 року та переговори на саміті в Кемп-Девіді у 2000 році стали важливими віхами в американській дипломатії. Проте багато палестинців і арабських країн вважають, що США демонструють однобічну підтримку Ізраїлю, що ускладнює їхню роль як неупередженого посередника.

Європейський Союз також бере активну участь у палестино-ізраїльському конфлікті, проте його підхід є більш збалансованим і сфокусованим на захисті прав людини та міжнародного права. ЄС підтримує концепцію «дві держави для двох народів» і вважає, що мирне врегулювання повинно базуватися на створенні незалежної палестинської держави поряд з Ізраїлем. Європейський Союз є одним із найбільших донорів гуманітарної допомоги для палестинців і активно підтримує проекти з розвитку інфраструктури, охорони здоров'я та освіти на окупованих територіях.

У 2003 році ЄС разом із США, ООН і Росією став учасником «Квартету» — міжнародної групи, яка працює над мирним процесом у регіоні. Основною ініціативою Квартету стала «Дорожня карта» до миру, яка передбачала створення палестинської держави та гарантування безпеки для Ізраїлю. Хоча реалізація цього плану була ускладнена через нестабільність у регіоні та відсутність прогресу в переговорах, ЄС продовжує підтримувати мирні ініціативи і виступає за дотримання прав людини в зоні конфлікту.

Водночас відносини між ЄС та Ізраїлем залишаються непростими через суперечки навколо поселень на Західному березі. Європейський Союз неодноразово засуджував ізраїльські поселення як незаконні з точки зору міжнародного права і вважає, що їх будівництво підриває можливість створення незалежної палестинської держави. Однак, попри ці суперечки, ЄС зберігає активні економічні та науково-технічні зв'язки з Ізраїлем, що робить його важливим партнером у регіоні.

Організація Об'єднаних Націй, як і низка інших міжнародних організацій, відіграє важливу роль у регулюванні палестино-ізраїльського конфлікту, однак її можливості обмежені. ООН виступає із закликами до дотримання міжнародного права, захисту прав людини та припинення вогню, проте багато резолюцій Генеральної Асамблеї і Ради Безпеки залишаються на папері через брак консенсусу серед постійних членів Ради Безпеки. Наприклад, США часто накладають вето на резолюції, які засуджують дії Ізраїлю, що ускладнює реалізацію мирних ініціатив ООН.

Інші міжнародні організації, такі як Червоний Хрест і різні правозахисні організації, надають гуманітарну допомогу палестинському населенню і займаються моніторингом порушень прав людини з обох сторін конфлікту. Ці організації намагаються зменшити гуманітарні наслідки конфлікту, проте їхній вплив на вирішення політичних питань залишається обмеженим.

Військові ескалації в палестино-ізраїльському конфлікті є одним із найбільших викликів для регіональної та міжнародної безпеки, оскільки вони спричиняють не тільки значні людські жертви та гуманітарні кризи, але й посилюють напруженість у відносинах між великими державами, ускладнюючи досягнення політичного компромісу. Ці ескалації сприяють радикалізації населення, створюють передумови для поширення екстремістських ідей і загрожують стабільності сусідніх країн. Без вирішення ключових політичних і територіальних питань, зокрема проблеми статусу Єрусалима та питання безпеки для Ізраїлю, ситуація в регіоні залишатиметься вкрай нестабільною, а військові ескалації продовжуватимуть бути

невід'ємною складовою цього конфлікту.

2.2. Політичні та дипломатичні аспекти впливу конфлікту на регіональну безпеку.

Палестино-ізраїльський конфлікт має глибокий політичний і дипломатичний вплив на регіональну безпеку, визначаючи зовнішню політику не лише Ізраїлю та Палестини, але й сусідніх арабських країн, Ірану, Туреччини, а також великих держав, таких як США, Росія та Європейський Союз. Конфлікт є ключовим чинником, що формує союзнитва та антагонізми, визначає підхід до безпеки на Близькому Сході, а також сприяє утворенню нових блоків та альянсів. Політичний та дипломатичний контекст конфлікту вимагає розгляду багатьох аспектів, таких як позиції арабських країн, вплив на відносини з Іраном, мирні ініціативи та роль міжнародних посередників.

Позиції арабських країн щодо палестино-ізраїльського конфлікту зазнали значної еволюції з моменту створення Держави Ізраїль у 1948 році. Протягом кількох десятиліть арабські держави були одностайні у своєму неприйнятті Ізраїлю, розглядаючи його як незаконну колоніальну державу, яка була створена за рахунок прав палестинців. З часом ці позиції почали змінюватися, особливо після ключових дипломатичних угод, економічних факторів і зміни геополітичних обставин у регіоні, зокрема загрози з боку Ірану.

З моменту проголошення Ізраїлю в 1948 році більшість арабських країн зайняли рішучу позицію проти його існування. Перша арабо-ізраїльська війна, що відбулася у 1948–1949 роках, стала символом колективного спротиву арабських країн новоутвореній державі. Єгипет, Йорданія, Ірак, Сирія та Ліван об'єдналися, щоб запобігти створенню Ізраїлю, проте програли цю війну, що призвело до закріплення Ізраїлю як окремої держави і появи великої кількості палестинських біженців.

Протягом 1950–1960-х років арабські країни продовжували

підтримувати Палестину, розглядаючи Ізраїль як загрозу регіональній безпеці та своїм національним інтересам. У 1964 році була створена Організація визволення Палестини (ОВП) — рух, який став офіційним представником палестинського народу і отримав значну підтримку з боку арабських держав. У 1967 році, після Шестиденної війни, Ізраїль захопив Сектор Газа, Західний берег, Східний Єрусалим і Голанські висоти, що ще більше посилювало напруженість і призвело до ухвалення у 1967 році «трьох ні» на арабському саміті в Хартумі: «ні миру з Ізраїлем, ні визнання Ізраїлю, ні переговорам з Ізраїлем».

Перший значний перелом у позиціях арабських країн стався у 1979 році, коли Єгипет уклав мирний договір з Ізраїлем, ставши першою арабською країною, яка офіційно визнала його існування. Підписання угод у Кемп-Девіді за посередництва Сполучених Штатів стало важливою дипломатичною перемогою для Ізраїлю та зламало єдину позицію арабського світу. Президент Єгипту Анвар Садат був переконаний, що шлях військового протистояння з Ізраїлем не приведе до результату, і прагнув забезпечити національні інтереси Єгипту шляхом мирних угод, які повернули б під його контроль Синайський півострів.

Цей договір призвів до дипломатичної ізоляції Єгипту серед арабських країн: Ліга арабських держав навіть виключила його зі свого складу на кілька років. Проте підписання миру з Ізраїлем згодом стало прикладом для інших країн регіону, продемонструвавши, що співіснування з Ізраїлем можливе за умов дотримання національних інтересів. Попри значний опір, зокрема з боку ісламістів та палестинських організацій, мирний договір Єгипту з Ізраїлем відкрив шлях до нових підходів у регіоні.

У 1994 році Йорданія уклала мирний договір з Ізраїлем, ставши другою арабською країною, яка офіційно визнала його. Цей крок був зумовлений як внутрішніми економічними потребами Йорданії, так і бажанням забезпечити безпеку для своїх громадян. Йорданія мала великий відсоток населення, яке складало палестинські біженці, і підтримка мирного врегулювання була

важливим кроком для зменшення напруженості як на регіональному, так і на внутрішньому рівні. Цей договір ще більше посилив тенденцію до нормалізації відносин між арабськими країнами та Ізраїлем.

Паралельно з цим відбувся важливий дипломатичний процес — Ослоські угоди 1993 року між Ізраїлем та ОВП, які передбачали створення палестинської автономії на Західному березі та в Секторі Газа. Цей процес підтримали більшість арабських країн, оскільки він став першою конкретною спробою досягнення компромісу між ізраїльтянами та палестинцями. Попри недовговічність цих угод, вони стали основою для подальших мирних ініціатив, а також сприяли появі більш гнучкої позиції серед деяких арабських країн, які почали прагнути дипломатичних відносин з Ізраїлем.

У 2020 році за посередництва Сполучених Штатів були підписані так звані «угоди Авраама» між Ізраїлем, Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ) та Бахрейном, що стало новим етапом у відносинах між арабським світом та Ізраїлем. Пізніше до цієї угоди приєдналися Судан і Марокко, які також офіційно встановили дипломатичні відносини з Ізраїлем. Цей прорив у дипломатичних відносинах був зумовлений змінами у пріоритетах арабських країн, які почали більше концентруватися на економічних вигодах від співпраці з Ізраїлем і на загрозі з боку Ірану.

«Угоди Авраама» відображають нову геополітичну реальність на Близькому Сході, де питання економічної співпраці та безпеки набувають більшого значення, ніж підтримка палестинської справи. Арабські країни, які приєдналися до угод, сподіваються на розширення інвестицій, зокрема у високотехнологічну індустрію, туризм, енергетику та оборону. Крім того, нормалізація відносин з Ізраїлем сприяє створенню коаліції проти Ірану, що ставить питання національної безпеки на перший план для більшості країн Перської затоки. Таким чином, для арабських країн, таких як ОАЕ і Бахрейн, конфлікт з Іраном став більш значущим фактором, ніж підтримка Палестини.

Попри нову хвилю нормалізації відносин, не всі арабські країни готові визнати Ізраїль. Сирія та Ліван залишаються на антагоністичних позиціях

через територіальні суперечки та військову підтримку радикальних палестинських угруповань. Ірак також офіційно не визнає Ізраїль, зберігаючи підтримку палестинців у конфлікті. Політичні й економічні умови в цих країнах не сприяють встановленню дипломатичних відносин, а радикальні настрої серед населення роблять таку нормалізацію малоімовірною в осяжному майбутньому.

Ліга арабських держав (ЛАД), попри ухвалення в 2002 році Арабської мирної ініціативи, що передбачає визнання Ізраїлю в обмін на створення незалежної палестинської держави, нині перебуває в стані розколу через різні позиції своїх членів. Деякі країни ЛАД, зокрема ОАЕ та Саудівська Аравія, зосереджені на стабільності й економічному розвитку та демонструють готовність до поступового відходу від жорстких позицій щодо Ізраїлю. Інші ж країни, такі як Ліван, Сирія та Ірак, продовжують залишатися на традиційних позиціях, підтримуючи палестинський опір.

Іран є одним з найактивніших учасників регіональної політики, які підтримують палестинські угруповання, такі як ХАМАС та «Хезболла», у їх протистоянні з Ізраїлем. Після Ісламської революції 1979 року Іран заявив про свою позицію підтримки палестинського народу, що стало частиною його антизахідної та антиізраїльської риторики. Іран розглядає палестинсько-ізраїльський конфлікт як ключовий елемент своєї зовнішньої політики, використовуючи його для зміцнення свого впливу на Близькому Сході та консолідації союзників серед арабських країн і радикальних рухів.

Підтримка Іраном ХАМАС та інших палестинських угруповань стає джерелом додаткової напруженості в регіоні, оскільки Ізраїль розглядає Іран як головну загрозу своїй національній безпеці. Ізраїль часто звинувачує Іран у постачанні зброї та фінансовій підтримці бойовиків, що підвищує ризик терористичних атак на ізраїльську територію. Це призводить до того, що Ізраїль разом із Саудівською Аравією, ОАЕ та іншими країнами формує неформальний блок для протидії іранському впливу, створюючи нову конфігурацію сил на Близькому Сході.

Регіональна напруженість навколо палестино-ізраїльського конфлікту та підтримки Іраном палестинських угруповань також стає фактором, який впливає на ядерні переговори між Іраном та Заходом. Ізраїль регулярно заявляє про готовність застосувати силу для припинення іранської ядерної програми, що створює постійний ризик конфронтації. Це призводить до того, що країни Близького Сходу намагаються балансувати між підтримкою Палестини та безпековими інтересами, уникаючи відкритого протистояння з Ізраїлем.

Мирні ініціативи у палестино-ізраїльському конфлікті відіграють ключову роль у формуванні дипломатичних відносин на Близькому Сході та впливають на міжнародні позиції великих держав і регіональних гравців. Протягом десятиліть мирні угоди та плани забезпечували платформу для діалогу, стимулювали нові формати співпраці і дозволяли знайти спільні інтереси навіть між країнами, які тривалий час перебували у стані ворожнечі. Мирні ініціативи також служили своєрідним барометром для оцінки готовності сторін до компромісів і сприяли адаптації політики сусідніх арабських країн та ключових гравців.

Камп-Девідські угоди 1978 року стали першим значущим прецедентом для мирних ініціатив у палестино-ізраїльському конфлікті. Завдяки ним Єгипет став першою арабською країною, яка визнала Ізраїль, встановивши з ним мирні відносини. Це не лише знизило напруженість між двома найбільшими державами регіону, але й створило платформу для подальших переговорів, заклавши основу для майбутніх мирних ініціатив.

З дипломатичної точки зору, Камп-Девідські угоди змінили баланс сил на Близькому Сході. Інші арабські країни були змушені переосмислити свої підходи до конфлікту, оскільки втрата Єгипту як союзника послабила їхню спільну позицію проти Ізраїлю. Угоди також посилили вплив США в регіоні, адже Вашингтон виступив як посередник у переговорах і гарант безпеки для обох сторін. США закріпили за собою роль основного гравця у мирному процесі на Близькому Сході, що вплинуло на їхню подальшу зовнішню

політику.

Ослоські угоди 1993 року мали значний вплив на політичну динаміку в регіоні, адже вперше Ізраїль та Організація визволення Палестини (ОВП) визнали один одного як легітимні суб'єкти. Угода, укладена за підтримки Норвегії, передбачала створення палестинської автономії на Західному березі та у Секторі Газа.

З точки зору дипломатії, Ослоські угоди вплинули на відносини Ізраїлю з сусідніми країнами, зокрема Йорданією, яка незабаром уклала мирний договір з Ізраїлем. Осло також сприяло зростанню ролі ОВП як офіційного представника палестинського народу, що згодом призвело до ширшого міжнародного визнання Палестинської національної адміністрації. Багато країн, зокрема держави Європейського Союзу, стали активно надавати підтримку палестинським інституціям, що посилювало роль ЄС як гуманітарного і політичного партнера в регіоні. Це також заклало основу для подальших ініціатив, таких як пропозиція створити дві держави, які б співіснували у межах міжнародно визнаних кордонів.

Саміт у Кемп-Девіді в 2000 році, організований за ініціативи США, мав на меті врегулювати остаточні питання конфлікту, зокрема статус Єрусалима, кордони, біженців та безпеку. Попри значний дипломатичний тиск і зусилля, саміт завершився без підписання угоди, що викликало розчарування як серед сторін, так і серед міжнародної спільноти.

Невдача саміту мала серйозні наслідки для дипломатичної ситуації в регіоні. Після Кемп-Девіду багато палестинців втратили віру в мирний процес і почали підтримувати радикальні рухи, такі як ХАМАС. Для Ізраїлю ця невдача стала аргументом для посилення військових заходів безпеки, що погіршило відносини з сусідніми країнами та посилювало напруженість у регіоні. Відсутність компромісу з таких важливих питань підкреслила, наскільки складним є мирний процес і як важко забезпечити тривалий мир у конфлікті, що має на стільки глибокі корені.

Арабська мирна ініціатива, висунута Лігою арабських держав у 2002

році, стала ще однією спробою досягти мирного врегулювання на основі принципу двох держав. Ця ініціатива передбачала нормалізацію відносин між арабськими країнами та Ізраїлем в обмін на його відхід до кордонів 1967 року та вирішення питання палестинських біженців. Ізраїль офіційно не прийняв ініціативу, хоча висловив зацікавленість у деяких її аспектах.

Арабська мирна ініціатива мала кілька важливих дипломатичних наслідків. Вона стала першим офіційним визнанням арабським світом можливості співіснування з Ізраїлем за умови дотримання певних умов. Це підвищило вплив Ліги арабських держав на міжнародному рівні як дипломатичного гравця, здатного виступати з узгодженими ініціативами. Попри те, що ініціатива не була реалізована, вона заклала основу для подальших зусиль і стала важливим елементом у переговорах між арабськими країнами та Ізраїлем.

У 2003 році був розроблений план «Дорожня карта до миру», підтриманий так званим «Квартетом» — США, Європейським Союзом, Росією та Організацією Об'єднаних Націй. Ця ініціатива передбачала створення незалежної палестинської держави, припинення ізраїльських поселень на окупованих територіях і остаточне вирішення питання безпеки. План складався з трьох етапів, але зайшов у глухий кут вже на першому через політичні розбіжності між сторонами.

У 2013–2014 роках тодішній державний секретар США Джон Керрі намагався відновити мирні переговори, запропонувавши новий план, який включав компромісні рішення щодо кордонів, статусу Єрусалима і безпеки. Проте, незважаючи на активну дипломатичну роботу та десятки зустрічей з ізраїльськими та палестинськими лідерами, ініціатива Керрі не досягла успіху. Складність питань, політичні суперечності всередині палестинського та ізраїльського суспільств, а також вплив регіональних криз, таких як громадянська війна в Сирії, ускладнили можливість для досягнення згоди.

Ця невдача підкреслила виклики, з якими стикається дипломатія у сучасному контексті, коли вирішення палестинсько-ізраїльського конфлікту

залежить від багатьох факторів, включаючи політичну волю, вплив радикальних груп та стабільність у сусідніх країнах. Водночас ініціатива Керрі підкреслила важливість підтримки з боку міжнародної спільноти і стала основою для обговорень щодо можливих нових форматів мирного процесу.

Політичні та дипломатичні аспекти палестино-ізраїльського конфлікту мають великий вплив на регіональну безпеку, оскільки визначають зовнішню політику великих і регіональних держав, впливають на формування альянсів і сприяють розширенню екстремізму. Конфлікт продовжує бути важливим фактором у відносинах між Ізраїлем і його сусідами, визначаючи політичні позиції щодо Ірану та підтримки палестинських угруповань. Мирні ініціативи, незважаючи на їхню важливість, стикаються з численними перешкодами, пов'язаними з нерозв'язаними політичними питаннями та відсутністю взаємної довіри.

Залученість міжнародних посередників, демонструє важливість конфлікту для міжнародної політики та зобов'язує великі держави до пошуку рішень для стабілізації ситуації. Однак, через розбіжності у поглядах серед цих гравців і відсутність узгодженої позиції, вплив міжнародних зусиль залишається обмеженим. Конфлікт продовжує впливати на безпекову ситуацію як у самому регіоні, так і за його межами, створюючи умови для виникнення нових загроз і викликів для міжнародної спільноти.

2.3. Вплив національних і релігійних груп та їх роль у розширенні конфлікту.

Палестино-ізраїльський конфлікт має глибокі національні та релігійні корені, і його ескалація часто зумовлена діями різних національних і релігійних груп, які сприяють загостренню конфлікту та поширенню радикальних ідеологій. Ці групи представляють різні політичні, ідеологічні та релігійні течії, зокрема палестинські націоналістичні рухи, ісламські угруповання, єврейські організації та групи християнських євангелістів. Вони мають значний вплив як на сам конфлікт, так і на регіональну безпеку,

сприяючи загостренню напруженості та перешкоджаючи дипломатичному врегулюванню.

Палестинські націоналістичні рухи відіграють ключову роль у палестино-ізраїльському конфлікті, формуючи політичний ландшафт регіону та впливаючи на динаміку протистояння.

Палестинський націоналізм почав формуватися на початку ХХ століття як реакція на зростаючу єврейську імміграцію та колоніальні амбіції європейських держав. Після Першої світової війни та розпаду Османської імперії, територія Палестини перейшла під мандатне управління Великої Британії. У цей період виникли перші палестинські націоналістичні організації, такі як «Аль-Мунтада аль-Адабі» та «Аль-Наді аль-Арабі», які виступали за культурну єдність арабів та незалежність Палестини.

У 1936–1939 роках відбулося Велике арабське повстання, спрямоване проти британського правління та єврейської імміграції. Це повстання стало важливим етапом у розвитку палестинського націоналізму.

У 1964 році була створена Організація визволення Палестини (ОВП), яка стала головним представником палестинського народу на міжнародній арені. ОВП об'єднала різні політичні та військові угруповання, зокрема «Фатх», «Народний фронт визволення Палестини» (НФВП) та «Демократичний фронт визволення Палестини» (ДФВП).

«Фатх», заснований у 1959 році, став провідною фракцією в ОВП. Під керівництвом Ясіра Арафата «Фатх» очолив збройну боротьбу проти Ізраїлю, організовуючи партизанські атаки та терористичні акти. Після підписання Ослоських угод у 1993 році «Фатх» взяв на себе керівництво Палестинською національною адміністрацією, прагнучи досягти незалежності через переговори.

НФВП та ДФВП, засновані в 1967 та 1969 роках відповідно, дотримуються марксистсько-ленінської ідеології та виступають проти мирних переговорів з Ізраїлем. Вони організовували численні терористичні акти, зокрема викрадення літаків та напади на ізраїльські об'єкти. Хоча їхній вплив

зменшився після закінчення «холодної війни», вони продовжують виступати проти компромісів з Ізраїлем.

У 1987 році, під час Першої інтифади, був заснований рух ХАМАС, який поєднує ісламську ідеологію з націоналістичними прагненнями. ХАМАС відкидає право Ізраїлю на існування та виступає за створення ісламської держави на всій території історичної Палестини. Після перемоги на виборах у 2006 році ХАМАС взяв під контроль Сектор Газа, що призвело до розколу в палестинському русі та збройних сутичок з «Фатх».

«Ісламський джихад», заснований у 1981 році, також виступає за збройну боротьбу проти Ізраїлю та відкидає мирні переговори. Ці ісламські рухи отримують підтримку від Ірану та інших регіональних гравців, що ускладнює мирний процес.

Палестинські націоналістичні рухи, зокрема ОВП та її фракції, відіграють центральну роль у палестино-ізраїльському конфлікті. Їхні дії та політика впливають на динаміку конфлікту та регіональну безпеку.

Єврейські радикальні групи відіграють значну роль у палестино-ізраїльському конфлікті, впливаючи на його динаміку.

Після створення держави Ізраїль у 1948 році, з'явилися різні єврейські радикальні організації, які прагнули розширити територію держави та забезпечити її безпеку будь-якими засобами. Серед них виділялися такі групи, як «Іргун» та «Лехі», які діяли ще до проголошення незалежності.

Після Шестиденної війни 1967 року, коли Ізраїль окупував Західний берег річки Йордан, Сектор Гази та Східний Єрусалим, почався активний рух єврейських поселенців, які засновували поселення на цих територіях. Деякі з цих поселенців вважають, що вся земля Ізраїлю належить євреям. Вони виступають проти будь-яких територіальних поступок палестинцям та мирних угод, які передбачають створення палестинської держави.

Серед сучасних радикальних єврейських груп виділяються такі організації, як «Ках» та «Кахане Хай», засновані рабином Меїром Кахане. Ці організації закликають до вигнання арабського населення з Ізраїлю та

окупованих територій. У 1994 році член «Ках» Барух Голдштейн здійснив масове вбивство палестинців у мечеті Ібрагіма в Хевроні, що призвело до заборони організації в Ізраїлі та США.

Іншою радикальною групою є «Єврейський підпільний рух», який діяв у 1980-х роках та планував теракти проти палестинських лідерів. Діяльність цієї групи була розкрита ізраїльськими спецслужбами, а її члени заарештовані.

У 2008 році з'явилася тактика, відома як «Ціна ярлика» (англ. «Price tag»), яка передбачає здійснення актів вандалізму та насильства проти палестинців, їхнього майна, а також проти ізраїльських миротворців та лівих активістів. Ці дії спрямовані на помсту за демонтаж єврейських поселень або за напади палестинців на ізраїльтян. Акти «Ціни ярлика» включають підпали мечетей, вирубку оливкових дерев, пошкодження автомобілів та нанесення образливих графіті.

Ізраїльський уряд офіційно засуджує дії радикальних груп та вживає заходів для їхнього стримування, включаючи арешти та судові переслідування. Міжнародна спільнота, зокрема ООН та Європейський Союз, неодноразово закликали Ізраїль вжити більш рішучих дій для припинення насильства з боку радикальних поселенців та забезпечення дотримання прав палестинського населення.

Релігійні групи відіграють значну роль у палестино-ізраїльському конфлікті, впливаючи на його ескалацію та ускладнюючи процес мирного врегулювання. Їхні дії та риторика часто підсилюють напруженість, сприяють радикалізації населення та провокують насильство.

Серед єврейських релігійних груп, які впливають на конфлікт, виділяються ультраортодоксальні та національно-релігійні рухи. Деякі з них підтримують розширення ізраїльських поселень на Західному березі річки Йордан, вважаючи ці території частиною біблійної Землі Ізраїлю. Вони виступають проти будь-яких територіальних поступок палестинцям, що ускладнює мирні переговори.

Наприклад, рух «Гуш Емунім», заснований у 1974 році, активно сприяв

створенню єврейських поселень на захоплених територіях, мотивуючи свої дії релігійними переконаннями. Їхня діяльність часто призводила до конфліктів з палестинським населенням та ізраїльською владою.

З палестинського боку існують ісламські релігійні групи, такі як ХАМАС та «Ісламський джихад», які використовують релігійну риторику для мобілізації населення та виправдання збройної боротьби проти Ізраїлю. Вони вважають конфлікт священною війною (джихадом) за звільнення мусульманських земель від «окупації».

ХАМАС, заснований у 1987 році, поєднує релігійні та націоналістичні мотиви, відкидає право Ізраїлю на існування та закликає до створення ісламської держави на всій території історичної Палестини. Їхня діяльність включає ракетні обстріли ізраїльських міст, що призводить до жорстких відповідей з боку Ізраїлю та ескалації конфлікту.

Релігійні святині, такі як Храмова гора в Єрусалимі, мають особливе значення для обох сторін конфлікту. Будь-які зміни в статусі цих місць або обмеження доступу до них часто призводять до масових протестів та насильства. Наприклад, відвідування Храмової гори ізраїльськими політиками або активістами сприймається палестинцями як провокація та порушення статус-кво, що призводить до сутичок та ескалації напруженості.

Релігійні групи за межами Ізраїлю та Палестини також впливають на конфлікт. Християнські євангелісти в США, наприклад, активно підтримують Ізраїль, мотивуючи це релігійними переконаннями. Вони лобіюють проізраїльську політику в американському уряді, що впливає на міжнародні відносини.

З іншого боку, ісламські країни та організації, такі як Організація ісламського співробітництва, підтримують палестинців, надаючи фінансову та політичну допомогу, що також впливає на динаміку конфлікту.

Національні та релігійні групи відіграють ключову роль у розширенні палестино-ізраїльського конфлікту, сприяючи радикалізації населення, посиленню напруженості і перешкоджаючи дипломатичним зусиллям.

Різноманітні палестинські націоналістичні рухи, ісламські радикальні угруповання, єврейські екстремістські групи та міжнародні релігійні об'єднання стають не лише учасниками конфлікту, але й важливими факторами його ескалації. Їхня діяльність часто спрямована на досягнення власних ідеологічних цілей, що призводить до загострення конфлікту і віддалення перспективи мирного врегулювання.

Конфлікт, у якому релігійні символи, національні інтереси і культурні традиції переплітаються, має складну природу і вимагає багатостороннього підходу для досягнення стабільності. Вирішення конфлікту залежить від здатності міжнародної спільноти знайти спосіб подолати релігійні та національні розбіжності.

Висновки до розділу 2.

Ізраїльсько-палестинський конфлікт є одним із найтриваліших і найскладніших у сучасній історії, охоплюючи політичні, дипломатичні, національні та релігійні аспекти, які впливають на регіональну безпеку та стабільність.

Конфлікт виник на початку ХХ століття, коли на території Палестини, підмандатної Великій Британії, почали зростати національні прагнення як євреїв, так і арабів. У 1947 році ООН запропонувала план поділу Палестини на єврейську та арабську держави, що призвело до проголошення держави Ізраїль у 1948 році та початку першої арабо-ізраїльської війни. Відтоді було здійснено кілька спроб мирного врегулювання, зокрема Кемп-Девідські угоди 1978 року та Осло-1 1993 року, але остаточного рішення не досягнуто.

Конфлікт має значний вплив на безпеку Близького Сходу. Він спричинив численні війни та збройні зіткнення, залучивши сусідні країни та міжнародні організації. Нестабільність у регіоні впливає на глобальні енергетичні ринки та міжнародні відносини.

Конфлікт має глибокі національні та релігійні корені. Для євреїв територія Ізраїлю є історичною батьківщиною, тоді як палестинці вважають ці

землі своєю історичною спадщиною. Релігійні місця, такі як Єрусалим, мають особливе значення для юдаїзму, ісламу та християнства, що ускладнює пошук компромісу.

Релігійні групи відіграють важливу роль у конфлікті. Зокрема, ісламістський рух ХАМАС, який контролює Сектор Гази, виступає проти існування Ізраїлю та використовує релігійну риторику для мобілізації підтримки. З іншого боку, в Ізраїлі релігійні партії та рухи впливають на політику уряду щодо палестинців та поселень на окупованих територіях.

Міжнародна спільнота, включаючи ООН, ЄС та США, неодноразово намагалася сприяти мирному врегулюванню конфлікту. Однак різні підходи та інтереси сторін ускладнюють досягнення стійкого миру. Наприклад, ЄС підтримує рішення про дві держави, але бракує нових підходів до розв'язання конфлікту.

Отже, ізраїльсько-палестинський конфлікт залишається складним і багатогранним, вимагаючи комплексного підходу для досягнення тривалого миру та стабільності в регіоні.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.

3.1. Міжнародні ініціативи та мирні плани як спроба вирішення конфлікту.

Протягом десятиліть ізраїльсько-палестинський конфлікт був предметом численних міжнародних ініціатив і мирних планів, покликаних зменшити напруженість і досягти тривалого миру. Залученість світової спільноти та основних міжнародних організацій у цьому процесі свідчить про важливість конфлікту для глобальної безпеки і стабільності на Близькому Сході. Від ООН до впливових країн, таких як США, Росія, Європейський Союз та регіональних коаліцій, міжнародна спільнота активно пропонувала різні підходи для вирішення конфлікту. Однак, незважаючи на численні спроби, досягнення стійкого миру залишається важким завданням через різницю в інтересах, ідеологічну поляризацію та відсутність довіри між сторонами конфлікту.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграє ключову роль у зусиллях щодо врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту. З моменту свого заснування ООН активно залучена до пошуку мирного вирішення цього тривалого протистояння.

Протягом десятиліть ООН прийняла численні резолюції, спрямовані на встановлення миру між Ізраїлем та Палестиною. Зокрема, Резолюція 242 Ради Безпеки ООН від 1967 року закликала до виведення ізраїльських військ з окупованих територій та визнання права всіх держав регіону на мирне існування. Резолюція 338 від 1973 року підтвердила необхідність реалізації Резолюції 242 та закликала до негайного припинення вогню.

ООН призначила спеціальних координаторів для мирного процесу на Близькому Сході, які сприяють діалогу між сторонами та координують міжнародні зусилля. Крім того, ООН розгорнула миротворчі місії, такі як

Тимчасові сили ООН у Лівані (UNIFIL), які сприяють стабільності в регіоні.

Агентства ООН, зокрема Близькосхідне агентство ООН для допомоги палестинським біженцям (UNRWA), надають гуманітарну допомогу мільйонам палестинських біженців, забезпечуючи їх освітою, медичною допомогою та соціальними послугами. Ці зусилля спрямовані на полегшення гуманітарної кризи та підтримку стабільності в регіоні.

У 2021 році Рада з прав людини ООН створила Незалежну міжнародну комісію з розслідування ситуації на окупованих палестинських територіях, включаючи Східний Єрусалим, та в Ізраїлі. Комісія досліджує порушення міжнародного права та прав людини, надаючи рекомендації щодо запобігання майбутнім конфліктам. У червні 2024 року комісія представила звіт, в якому зазначила, що як ізраїльські, так і палестинські збройні групи відповідальні за воєнні злочини, скоєні під час конфлікту, що розпочався 7 жовтня 2023 року.

ООН стикається з критикою щодо ефективності своїх ініціатив. Деякі резолюції залишаються невиконаними, а миротворчі зусилля часто ускладнюються політичними реаліями та відсутністю консенсусу серед держав-членів. Крім того, деякі країни, зокрема Ізраїль, висловлюють занепокоєння щодо упередженості ООН у висвітленні конфлікту.

ООН продовжує підтримувати принцип "двох держав" як основу для мирного врегулювання конфлікту. Організація закликає до відновлення прямих переговорів між Ізраїлем та Палестиною, припинення насильства та дотримання міжнародного права. Хоча досягнення стійкого миру залишається складним завданням, ООН продовжує відігравати центральну роль у міжнародних зусиллях, спрямованих на вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту.

У 2013 році державний секретар США Джон Керрі ініціював новий раунд ізраїльсько-палестинських мирних переговорів, прагнучи відновити процес, що перебував у застої з 2010 року. Після інтенсивної дипломатичної роботи Керрі вдалося переконати обидві сторони повернутися за стіл переговорів. Переговори офіційно розпочалися 29 липня 2013 року у

Вашингтоні, за участю ізраїльської делегації під керівництвом міністра юстиції Ципі Лівні та палестинської делегації на чолі з Саебом Ерекатом.

США призначили Мартіна Індикка, колишнього посла США в Ізраїлі, спеціальним посланцем для нагляду за переговорами. Метою було досягнення остаточної угоди протягом дев'яти місяців, з кінцевим терміном у квітні 2014 року. Основні питання включали кордони, безпеку, статус Єрусалима та долю палестинських біженців.

Незважаючи на початковий оптимізм, переговори зіткнулися з численними перешкодами. Серед них були продовження ізраїльської поселенської діяльності на Західному березі, що викликало обурення палестинців, та відмова Ізраїлю звільнити останню групу палестинських ув'язнених, як було обіцяно. З іншого боку, оголошення про примирення між ФАТХ та ХАМАС у квітні 2014 року викликало негативну реакцію Ізраїлю, який відмовився вести переговори з урядом, підтримуваним ХАМАСом.

У квітні 2014 року, після закінчення встановленого терміну, переговори офіційно припинилися без досягнення угоди. Мартін Індикк зазначив, що обидві сторони вчинили дії, які були "надзвичайно некорисними" для процесу.

Після завершення ініціативи Керрі, США продовжували підтримувати зусилля з відновлення мирного процесу, однак значних проривів досягнуто не було.

Європейський Союз (ЄС) відіграє значну роль у мирному процесі між Ізраїлем та Палестиною, виступаючи як один із ключових міжнародних посередників. ЄС підтримує концепцію двох держав.

У травні 2024 року ЄС закликав до відновлення мирних переговорів, підкреслюючи необхідність уникнення односторонніх дій, які можуть ускладнити процес.

ЄС є одним із найбільших донорів Палестинської автономії, надаючи значну фінансову допомогу для підтримки економічного розвитку, інституційної розбудови та гуманітарних потреб палестинського населення. Ця підтримка спрямована на створення умов для співіснування двох держав.

ЄС послідовно виступає проти розширення ізраїльських поселень на окупованих територіях, вважаючи їх незаконними згідно з міжнародним правом та перешкодою для мирного процесу. У 2013 році ЄС прийняв директиву, яка забороняє надання грантів та фінансування ізраїльським організаціям, що діють на окупованих територіях.

Деякі країни-члени ЄС, такі як Ірландія та Іспанія, офіційно визнали державу Палестина, що відображає зростаючу підтримку цієї ідеї в Європі. У травні 2024 року Ірландія офіційно визнала державу Палестина, а Іспанія заявила про готовність зробити це найближчим часом.

ЄС продовжує відігравати активну роль у мирному процесі між Ізраїлем та Палестиною, надаючи політичну, фінансову та дипломатичну підтримку. Однак, внутрішні розбіжності між країнами-членами та складність конфлікту ускладнюють досягнення єдиної та ефективної стратегії для сприяння довготривалому миру в регіоні.

Арабська мирна ініціатива представлена на саміті Ліги арабських держав (ЛАД) у Бейруті 28 березня 2002 року. Ця ініціатива пропонувала всеосяжне врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту, передбачаючи нормалізацію відносин між арабськими країнами та Ізраїлем в обмін на повне виведення ізраїльських військ з окупованих територій, включаючи Західний берег, Сектор Гази, Голанські висоти та Ліван, а також на створення незалежної палестинської держави зі столицею у Східному Єрусалимі.

Ініціатива отримала одностайну підтримку членів ЛАД, що свідчило про готовність арабських держав до мирного врегулювання конфлікту. Палестинська національна адміністрація під керівництвом Ясіра Арафата негайно підтримала цей план. Його наступник, Махмуд Аббас, також висловив підтримку ініціативі та офіційно звернувся до президента США Барака Обами з проханням прийняти її як частину своєї близькосхідної політики.

Однак реакція Ізраїлю була стриманою. Уряд під керівництвом Аріеля Шарона відхилив ініціативу, вважаючи її неприйнятною через вимогу повернення до кордонів 1967 року. У 2015 році прем'єр-міністр Ізраїлю

Біньямін Нетаньягу висловив обережну підтримку загальної ідеї ініціативи, але в 2018 році відкинув її як основу для майбутніх переговорів з палестинцями.

Регіональні гравці, такі як Єгипет, Йорданія та Саудівська Аравія, відіграли ключову роль у просуванні ініціативи. Єгипет та Йорданія, які вже мали мирні угоди з Ізраїлем, підтримали ініціативу як засіб досягнення стабільності в регіоні. Саудівська Аравія, як ініціатор плану, продемонструвала готовність до лідерства у мирному процесі. Однак, попри підтримку з боку арабських держав, ініціатива не призвела до значних зрушень у мирному процесі через відмову Ізраїлю прийняти її умови.

У 2020 році підписання "Угод Авраама" між Ізраїлем та кількома арабськими країнами, включаючи Об'єднані Арабські Емірати та Бахрейн, продемонструвало зміну підходу деяких арабських держав до нормалізації відносин з Ізраїлем без попереднього вирішення палестинського питання. Це викликало дискусії щодо актуальності Арабської мирної ініціативи та ролі регіональних гравців у мирному процесі.

Угоди Авраама, підписані у 2020 році, стали значним кроком у напрямку нормалізації відносин між Ізраїлем та низкою арабських країн. Ці угоди передбачали встановлення дипломатичних, економічних та культурних зв'язків між Ізраїлем, Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ), Бахрейном, Суданом та Марокко. Вони стали першими подібними домовленостями з часів мирних договорів Ізраїлю з Єгиптом у 1979 році та Йорданією у 1994 році.

13 серпня 2020 року було оголошено про досягнення домовленості між Ізраїлем та ОАЕ щодо нормалізації відносин. 15 вересня 2020 року в Білому домі відбулася офіційна церемонія підписання угод між Ізраїлем, ОАЕ та Бахрейном, відомих як Угоди Авраама. Пізніше до них приєдналися Судан та Марокко. Ці угоди були названі на честь спільного праотця трьох монотеїстичних релігій — Авраама.

Угоди передбачали встановлення повноцінних дипломатичних відносин, відкриття посольств, розвиток економічної співпраці, зокрема в

галузях торгівлі, інвестицій, туризму, технологій та енергетики. Крім того, сторони зобов'язалися співпрацювати у сфері безпеки та боротьби з тероризмом. Ізраїль, у свою чергу, погодився призупинити плани анексії частин Західного берега річки Йордан.

Підписання Угод Авраама викликало різні реакції у світі. США, які виступили посередником у переговорах, вітали ці домовленості як значний крок до миру на Близькому Сході. Європейський Союз також позитивно оцінив угоди, підкреслюючи їхній потенціал для стабілізації регіону. Водночас палестинське керівництво засудило угоди, вважаючи їх зрадою палестинської справи та відходом від арабської солідарності.

Угоди Авраама змінили геополітичний ландшафт Близького Сходу. Вони сприяли формуванню нових альянсів та посиленню співпраці між Ізраїлем та арабськими країнами у протистоянні спільним загрозам, зокрема з боку Ірану. Економічна співпраця, особливо в галузях технологій та інновацій, відкрила нові можливості для розвитку регіону.

Попри позитивні зрушення, Угоди Авраама не вирішили палестинське питання, яке залишається ключовим для стабільності на Близькому Сході. Палестинське керівництво вважає, що нормалізація відносин між Ізраїлем та арабськими країнами без вирішення палестинської проблеми підриває перспективи створення незалежної палестинської держави. Тому подальший розвиток ситуації залежатиме від того, чи зможуть сторони знайти компроміс щодо палестинського питання та продовжити рух до всеосяжного миру в регіоні.

Міжнародні ініціативи та мирні плани відіграють важливу роль у спробах врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту, хоча вони часто стикаються з численними труднощами та перешкодами. Ініціативи ООН, такі як Резолюції 242 і 338, а також постійна діяльність агентств, свідчать про послідовні зусилля міжнародної спільноти щодо запобігання насильству та створення умов для миру. Проте політичні реалії регіону й розбіжності між країнами-членами обмежують ефективність цих ініціатив.

Кожен з цих мирних планів пропонував різні шляхи досягнення миру, від дипломатичних до економічних стимулів. Арабська мирна ініціатива окреслила готовність регіональних гравців до співпраці за певних умов, але виявилася недостатньо гнучкою через відмову Ізраїлю від ключових умов.

Угоди Авраама показали новий підхід, спрямований на нормалізацію відносин Ізраїлю з окремими арабськими країнами без попереднього вирішення палестинського питання, що створило новий геополітичний вектор у регіоні. Водночас цей підхід виявив певні недоліки, оскільки не врахував базових вимог палестинців і спричинив відчуження палестинського керівництва.

Таким чином, попри численні міжнародні зусилля, мирний процес залишається складним через фундаментальні політичні, історичні та національні розбіжності між сторонами. Перспективи досягнення стійкого миру на Близькому Сході значною мірою залежать від здатності міжнародних гравців розробити нові, більш гнучкі підходи та від згоди сторін на поступки в ключових питаннях.

3.2. Роль регіональних та глобальних акторів у встановленні миру.

Ізраїльсько-палестинський конфлікт, що триває понад століття, залишається одним із найскладніших і найтриваліших у сучасній історії. Його коріння сягає кінця XIX століття, коли зростання сіоністського руху та єврейської імміграції до Палестини викликали напруженість із місцевим арабським населенням. Заснування держави Ізраїль у 1948 році та подальші війни призвели до масового переміщення палестинців і поглиблення конфлікту. Протягом десятиліть міжнародна спільнота, включаючи Організацію Об'єднаних Націй, Сполучені Штати Америки, Європейський Союз та арабські країни, докладала значних зусиль для досягнення мирного врегулювання. Ці ініціативи варіювалися від резолюцій ООН до двосторонніх угод і регіональних мирних планів, спрямованих на встановлення стабільного та тривалого миру між ізраїльтянами та палестинцями. Однак, попри численні

спроби, остаточного вирішення конфлікту досі не досягнуто, що підкреслює складність та багатогранність цього питання.

Сполучені Штати Америки відіграють ключову роль у мирному процесі між Ізраїлем та Палестиною, виступаючи як посередник, гарант безпеки та основний донор фінансової допомоги. З моменту заснування Держави Ізраїль у 1948 році США активно підтримують ізраїльську державність, водночас намагаючись сприяти вирішенню палестинського питання.

У 1947 році Генеральна Асамблея ООН прийняла план розділу Палестини на дві держави: єврейську та арабську. Цей план отримав підтримку з боку США, що стало важливим кроком у створенні Держави Ізраїль. Протягом наступних десятиліть США брали активну участь у посередництві між Ізраїлем та арабськими країнами, зокрема, сприяючи підписанню Кемп-Девідських угод 1978 року між Ізраїлем та Єгиптом.

У 1990-х роках США виступили посередником у підписанні Осло-1 (1993) та Осло-2 (1995) угод між Ізраїлем та Організацією визволення Палестини (ОВП), що призвело до створення Палестинської автономії. У 2000 році президент Білл Клінтон організував Кемп-Девідський саміт, на якому обговорювалися остаточні питання статусу, проте угоди досягнуто не було.

У 2013–2014 роках державний секретар США Джон Керрі ініціював новий раунд переговорів між Ізраїлем та Палестинською автономією, прагнучи досягти двосторонньої угоди. Попри інтенсивні зусилля, переговори завершилися безрезультатно, що підкреслило складність конфлікту та необхідність нових підходів.

Після вступу на посаду в 2021 році президент Джо Байден заявив про підтримку рішення про дві держави та відновлення відносин з Палестинською автономією. У травні 2021 року державний секретар Ентоні Блінкен оголосив про плани відновити роботу консульства США в Єрусалимі. Ці кроки свідчать про прагнення адміністрації Байдена відновити баланс у підході до ізраїльсько-палестинського конфлікту.

Роль США у встановленні миру між Ізраїлем та Палестиною є

багатогранною та еволюціонує відповідно до змін у міжнародній та внутрішній політиці. Попри численні ініціативи та плани, остаточного вирішення конфлікту досі не досягнуто, що підкреслює складність та глибину протиріч між сторонами.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграє ключову роль у міжнародних зусиллях щодо врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту. З моменту свого заснування ООН активно залучена до пошуку мирного вирішення цього тривалого протистояння.

У 1947 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію №181, яка передбачала розподіл Палестини на дві держави — єврейську та арабську. Цей план став основою для створення держави Ізраїль у 1948 році, однак арабські країни відкинули його, що призвело до першої арабо-ізраїльської війни.

Протягом десятиліть ООН приймала численні резолюції, спрямовані на врегулювання конфлікту. Зокрема, Резолюція Ради Безпеки №242 (1967) закликала до виведення ізраїльських військ з окупованих територій та визнання права всіх держав регіону на мирне існування. Резолюція №338 (1973) підтвердила необхідність виконання попередніх рішень та закликала до негайного припинення вогню.

ООН здійснює миротворчі операції в регіоні через розгортання місій, таких як Тимчасові сили ООН у Лівані (UNIFIL) та Спеціальний координатор ООН з близькосхідного мирного процесу. Ці структури сприяють підтриманню стабільності та забезпеченню гуманітарної допомоги постраждалим.

Агентство ООН з питань допомоги палестинським біженцям на Близькому Сході (UNRWA) надає життєво необхідну підтримку мільйонам палестинських біженців, забезпечуючи їх освітою, медичними послугами та соціальною допомогою. Ця діяльність є критично важливою для пом'якшення гуманітарних наслідків конфлікту.

У 2024 році ООН продовжує докладати зусиль для відновлення мирних переговорів між сторонами. Зокрема, з лютого 2024 року в Міжнародному суді

ООН тривають слухання щодо наслідків ізраїльської окупації палестинських територій з 1967 року.

Незважаючи на ці зусилля, ООН стикається з численними викликами, включаючи політичні розбіжності між державами-членами та обмежений вплив на сторони конфлікту. Проте організація залишається важливим форумом для міжнародного діалогу та координації зусиль, спрямованих на досягнення справедливого та тривалого миру між ізраїльтянами та палестинцями.

Європейський Союз (ЄС) відіграє значну роль у мирному процесі між Ізраїлем та Палестиною, виступаючи за рішення на основі двох держав та надаючи політичну, економічну та гуманітарну підтримку.

ЄС послідовно підтримує створення незалежної палестинської держави, яка співіснуватиме з Ізраїлем у мирі та безпеці. У 1999 році в Берлінській декларації ЄС вперше офіційно підтримав ідею палестинської державності. У грудні 2009 року Рада ЄС підтвердила, що не визнає жодних змін до кордонів 1967 року, включаючи Єрусалим, окрім тих, які були погоджені сторонами. ЄС також наголосив, що не визнає анексію Східного Єрусалима та вважає його столицею майбутньої палестинської держави.

ЄС активно залучений до дипломатичних зусиль щодо врегулювання конфлікту. У січні 2024 року ЄС розробив план з 10 пунктів для "надійного, всеосяжного вирішення" ізраїльсько-палестинського конфлікту. Цей план передбачає розробку надійних гарантій безпеки для Ізраїлю та майбутньої незалежної держави Палестина за умови повного взаємного дипломатичного визнання та інтеграції обох держав у регіоні.

ЄС є одним з найбільших донорів Палестинської автономії, надаючи значну фінансову та гуманітарну допомогу. У листопаді 2023 року ЄС збільшив гуманітарну допомогу Газі на 25 мільйонів євро, підкреслюючи важливість підтримки цивільного населення в умовах конфлікту.

Під час ескалації конфлікту в жовтні 2023 року лідери ЄС засудили терористичні атаки ХАМАСу та наголосили на праві Ізраїлю захищатися

відповідно до гуманітарного та міжнародного права. Водночас ЄС закликав до захисту цивільного населення та дотримання міжнародного гуманітарного права всіма сторонами конфлікту.

Попри загальну підтримку мирного процесу, всередині ЄС існують розбіжності щодо підходів до врегулювання конфлікту. Деякі країни-члени, такі як Ірландія та Іспанія, закликають до негайного припинення вогню та визнання палестинської державності, тоді як інші, зокрема Німеччина, підтримують право Ізраїлю на самооборону та виступають проти односторонніх кроків.

ЄС продовжує відігравати важливу роль у мирному процесі між Ізраїлем та Палестиною, поєднуючи дипломатичні зусилля, гуманітарну підтримку та економічну допомогу. Попри внутрішні розбіжності, ЄС залишається відданим пошуку мирного та справедливого вирішення конфлікту на основі принципу двох держав.

Регіональні гравці, такі як Саудівська Аравія, Єгипет та Туреччина, відіграють значну роль у процесах, спрямованих на встановлення миру на Близькому Сході, зокрема в ізраїльсько-палестинському конфлікті.

Саудівська Аравія історично підтримувала палестинську справу та виступала за створення незалежної палестинської держави. У 2002 році вона ініціювала Арабську мирну ініціативу, яка пропонувала нормалізацію відносин між арабськими країнами та Ізраїлем в обмін на повне виведення ізраїльських військ з окупованих територій та вирішення питання палестинських біженців. Однак, у 2020 році, на тлі підписання Угод Авраама між Ізраїлем та кількома арабськими державами, Саудівська Аравія зайняла обережну позицію, не приєднавшись до цих угод, але й не засудивши їх відкрито. Це свідчить про прагматичний підхід королівства до регіональної політики та можливість майбутньої нормалізації відносин з Ізраїлем.

Єгипет є першою арабською країною, яка підписала мирний договір з Ізраїлем у 1979 році, встановивши дипломатичні відносини та співпрацю в різних сферах. Єгипет відіграє ключову роль у посередництві між Ізраїлем та

палестинськими угрупованнями, зокрема ХАМАСом, особливо під час загострень конфлікту в секторі Гази. Крім того, Каїр активно підтримує зусилля з відновлення палестинської єдності між ФАТХом та ХАМАСом, організовуючи переговори та зустрічі між сторонами.

Туреччина під керівництвом президента Реджепа Таїпа Ердогана посилила свою підтримку палестинців, критикуючи ізраїльську політику та дії в регіоні. Анкара надає гуманітарну допомогу сектору Гази та виступає за міжнародні ініціативи, спрямовані на захист прав палестинського народу. Водночас, Туреччина підтримує дипломатичні відносини з Ізраїлем, хоча вони часто ускладнюються через політичні розбіжності та інциденти, такі як напад на флотилію "Маві Мармара" у 2010 році.

Варто зазначити, що, попри спільну підтримку палестинської справи, між Саудівською Аравією, Єгиптом та Туреччиною існують розбіжності щодо підходів до вирішення конфлікту та регіональної політики загалом. Ці країни мають власні національні інтереси та пріоритети, що впливає на їхню участь у мирному процесі та взаємодію з іншими акторами.

Іран відіграє значну роль у дестабілізації близькосхідного регіону, зокрема через підтримку різних воєнізованих угруповань, які протистоять Ізраїлю та іншим державам. Ця підтримка включає фінансування, постачання зброї та навчання бойовиків.

Іран надає суттєву допомогу палестинському руху ХАМАС, який контролює Сектор Гази. Ця підтримка включає фінансування, постачання зброї та військову підготовку. За даними на 2023 рік, Іран збільшив фінансування ХАМАС до 350 мільйонів доларів на рік.

Крім того, Іран підтримує ліванське шіїтське угруповання "Хезболла", яке також отримує фінансову та військову допомогу. "Хезболла" визнана терористичною організацією в багатьох країнах, включаючи США, ЄС та Ізраїль.

Підтримка Іраном ХАМАС та "Хезболли" сприяє ескалації насильства в регіоні. Наприклад, під час атаки ХАМАС на Ізраїль 7 жовтня 2023 року,

керівництво ХАМАС намагалося залучити Іран та "Хезболлу" до спільних дій проти Ізраїлю.

Іран також підтримує інші воєнізовані угруповання на Близькому Сході, зокрема єменських хуситів та іракські шиїтські міліції. Ця діяльність сприяє дестабілізації регіону та ускладнює мирні процеси.

Дії Ірану викликають занепокоєння міжнародної спільноти. США та їхні союзники запровадили санкції проти Ірану за підтримку терористичних організацій та порушення прав людини. Однак, попри міжнародний тиск, Іран продовжує свою політику підтримки воєнізованих угруповань, що ускладнює стабілізацію ситуації на Близькому Сході.

Роль регіональних та глобальних акторів у встановленні миру є ключовою для забезпечення стабільності та розвитку в сучасному світі. Сполучені Штати Америки, як провідна світова держава, активно залучаються до миротворчих процесів, використовуючи дипломатичні, економічні та військові інструменти для сприяння миру в різних регіонах. Їхні ініціативи, такі як "Угода століття" та підтримка мирних переговорів, мають значний вплив на хід конфліктів.

Організація Об'єднаних Націй, як глобальний актор, відіграє центральну роль у координації міжнародних зусиль з підтримання миру. Через свої миротворчі місії, посередницькі зусилля та гуманітарні програми ООН сприяє зниженню напруги та відновленню стабільності в конфліктних зонах.

Європейський Союз, як регіональний актор, також робить вагомий внесок у миротворчі процеси. Через дипломатичні ініціативи, економічну підтримку та програми розвитку ЄС сприяє вирішенню конфліктів та відновленню постраждалих регіонів.

Регіональні гравці, такі як Саудівська Аравія, Єгипет та Туреччина, мають безпосередній вплив на конфлікти у своїх регіонах. Їхня участь у мирних переговорах, посередницькі зусилля та економічна підтримка можуть як сприяти стабілізації, так і ускладнювати ситуацію залежно від їхніх національних інтересів.

Іран, зі свого боку, часто виступає як фактор дестабілізації, підтримуючи різні угруповання та втручаючись у внутрішні справи сусідніх країн. Його дії можуть ускладнювати миротворчі зусилля та призводити до ескалації конфліктів.

Отже, ефективне встановлення миру вимагає скоординованих зусиль як глобальних, так і регіональних акторів. Лише через співпрацю, взаєморозуміння та врахування інтересів усіх сторін можна досягти стійкого миру та стабільності в конфліктних регіонах.

3.3. Перспективи трансформації системи безпеки Близького та Середнього Сходу через врегулювання конфлікту.

Регіон Близького та Середнього Сходу протягом десятиліть залишається епіцентром численних конфліктів, які мають глибокі історичні, політичні та релігійні корені. Ці конфлікти не лише впливають на безпеку та стабільність окремих держав, але й мають значний резонанс на глобальному рівні, впливаючи на міжнародні відносини, економіку та безпеку. У цьому контексті врегулювання конфліктів у регіоні є ключовим фактором для трансформації системи безпеки, що може призвести до стабільнішого та передбачуванішого міжнародного порядку.

Важливість врегулювання конфліктів на Близькому та Середньому Сході не можна переоцінити. Успішне вирішення цих конфліктів може стати каталізатором для широкомасштабних змін у регіональній системі безпеки, сприяючи зниженню напруженості, зміцненню довіри між державами та створенню умов для економічного розвитку. Крім того, стабільність у цьому регіоні має прямий вплив на глобальну безпеку, зокрема у контексті боротьби з тероризмом, контролю за розповсюдженням зброї масового знищення та забезпечення стабільних поставок енергоресурсів.

У цьому розділі буде розглянуто перспективи трансформації системи безпеки Близького та Середнього Сходу через призму врегулювання конфліктів. Аналіз охоплюватиме роль міжнародних та регіональних акторів,

існуючі ініціативи та можливі сценарії розвитку подій, що можуть сприяти досягненню стійкого миру та стабільності в регіоні.

Врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту має потенціал суттєво змінити безпекову ситуацію на Близькому Сході. Цей конфлікт протягом десятиліть був джерелом напруженості, насильства та політичної нестабільності в регіоні.

Конфлікт часто використовувався радикальними угрупованнями для виправдання терористичних актів. Досягнення мирної угоди може позбавити ці групи ідеологічного підґрунтя та зменшити їхню підтримку серед населення.

Багато арабських країн підтримували палестинців у їхньому протистоянні з Ізраїлем, що ускладнювало дипломатичні відносини. Мирне врегулювання може сприяти нормалізації відносин між Ізраїлем та його сусідами, як це сталося з підписанням "Угод Авраама" у 2020 році, коли кілька арабських країн встановили дипломатичні зв'язки з Ізраїлем.

Стабільність створює умови для економічного зростання. Регіональні проєкти, такі як спільні інфраструктурні ініціативи, можуть стати реальністю, що підвищить рівень життя населення та зменшить соціальну напругу.

Мирне врегулювання може сприяти формуванню нових альянсів та коаліцій, спрямованих на боротьбу з іншими загрозами, такими як тероризм та екстремізм. Це може підвищити загальний рівень безпеки в регіоні.

Врегулювання конфлікту може зменшити потребу в зовнішньому втручанні, оскільки регіональні актори зможуть самостійно вирішувати свої проблеми. Це сприятиме суверенітету та незалежності держав Близького Сходу.

Отже, врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту може стати ключовим фактором у трансформації системи безпеки Близького Сходу, сприяючи стабільності, економічному розвитку та зміцненню регіональної співпраці.

Врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту має потенціал

суттєво змінити систему безпеки на Близькому та Середньому Сході. Цей конфлікт, що триває десятиліттями, є одним із ключових джерел напруженості в регіоні. Його розв'язання може призвести до значних позитивних змін у політичній та безпековій архітектурі регіону.

Успішне врегулювання конфлікту сприятиме зниженню міждержавної та внутрішньої напруженості. Багато арабських країн використовували палестинське питання як обґрунтування для власних політичних дій та альянсів. Мирна угода між Ізраїлем та Палестиною може зменшити ці напруженості та сприяти стабілізації внутрішньополітичної ситуації в країнах регіону.

Мирне врегулювання відкриє нові можливості для економічної співпраці між країнами регіону. Зняття торговельних бар'єрів, розвиток інфраструктури та спільні проекти можуть сприяти економічному зростанню та підвищенню рівня життя населення. Це, у свою чергу, зменшить соціальну напруженість та ризик радикалізації.

Мирна угода може стати основою для створення нових або зміцнення існуючих регіональних безпекових структур. Країни, які раніше були ворожими або нейтральними, можуть об'єднатися для спільної боротьби з такими загрозами, як тероризм, організована злочинність та поширення зброї масового ураження.

Врегулювання конфлікту може зменшити потребу в зовнішньому втручанні та впливі глобальних акторів на регіональні справи. Країни Близького та Середнього Сходу зможуть самостійно вирішувати свої проблеми та формувати власну безпекову політику, що сприятиме суверенітету та незалежності держав.

Успішне врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту може стати прикладом для розв'язання інших тривалих конфліктів у регіоні, таких як сирійський чи єменський. Це продемонструє можливість мирного вирішення суперечок та надихне інші сторони на пошук компромісів.

Отже, врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту має

потенціал трансформувати систему безпеки Близького та Середнього Сходу, сприяючи стабільності, економічному розвитку та зменшенню зовнішнього впливу на регіон.

Реалізація безпекових трансформацій на Близькому та Середньому Сході стикається з низкою викликів та обмежень, які ускладнюють досягнення стабільності та миру в регіоні.

Країни регіону, такі як Іран, Саудівська Аравія, Туреччина та інші, мають власні стратегічні інтереси, які часто суперечать одне одному. Це призводить до конкуренції за вплив та домінування, що ускладнює формування єдиної безпекової архітектури.

Тривалі конфлікти, зокрема сирійський, єменський та ізраїльсько-палестинський, створюють постійну нестабільність. Радикальні угруповання, такі як ІДІЛ, ХАМАС та "Хезболла", продовжують дестабілізувати ситуацію, здійснюючи терористичні акти та підриваючи мирні ініціативи.

Високий рівень безробіття, бідність та нерівність сприяють радикалізації населення та підживлюють конфлікти. Економічна нестабільність ускладнює реалізацію довгострокових безпекових реформ та інвестицій у розвиток.

Багато країн регіону стикаються з політичною нестабільністю, корупцією та слабкістю державних інституцій. Це ускладнює ефективне управління, забезпечення верховенства права та реалізацію безпекових реформ.

Різноманітність етнічних, релігійних та культурних груп у регіоні може призводити до внутрішніх конфліктів та ускладнювати процеси національного примирення та інтеграції.

Багаторічні конфлікти та ворожнеча призвели до глибокої недовіри між сторонами. Це ускладнює переговорні процеси та реалізацію мирних ініціатив.

Дефіцит водних ресурсів, деградація земель та інші екологічні проблеми можуть посилювати соціальну напругу та сприяти виникненню нових конфліктів.

Для подолання цих викликів необхідна комплексна стратегія, яка

включатиме політичні, економічні, соціальні та культурні аспекти. Важливим є залучення всіх зацікавлених сторін до діалогу, зміцнення державних інституцій, розвиток економіки та підвищення рівня життя населення. Лише за умови комплексного підходу можна досягти стійкої безпеки та стабільності на Близькому та Середньому Сході.

Досягнення безпекової стабільності на Близькому та Середньому Сході вимагає комплексного підходу, що враховує політичні, економічні, соціальні та культурні аспекти. Нижче наведено ключові шляхи, які можуть сприяти встановленню стійкого миру та стабільності в регіоні.

Відкритий та інклюзивний політичний діалог між усіма зацікавленими сторонами є основою для вирішення конфліктів. Міжнародні організації, такі як ООН, можуть виступати посередниками у переговорах, сприяючи досягненню компромісів та мирних угод.

Сталий економічний розвиток зменшує соціальну напругу та радикалізацію населення. Інвестиції у інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та створення робочих місць сприятимуть підвищенню рівня життя та стабільності.

Забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян, незалежно від їхньої етнічної, релігійної чи соціальної приналежності, зменшить внутрішні конфлікти та сприятиме національному примиренню.

Професійні, підзвітні та прозорі сили безпеки є запорукою стабільності. Реформи, спрямовані на підвищення ефективності та дотримання прав людини, зміцнять довіру населення до державних інституцій.

Впровадження ефективних механізмів контролю за розповсюдженням зброї, зокрема зброї масового ураження, зменшить ризик ескалації конфліктів та підвищить рівень безпеки.

Міжнародна підтримка у вигляді фінансової допомоги, експертних знань та посередництва у переговорах може сприяти стабілізації та розвитку регіону.

Реалізація цих заходів потребує координації зусиль на національному,

регіональному та міжнародному рівнях. Лише комплексний підхід, що враховує специфіку кожної країни та регіону, може забезпечити стійку безпеку та стабільність на Близькому та Середньому Сході.

Врегулювання конфліктів на Близькому та Середньому Сході може мати значний вплив на систему безпеки в регіоні, створюючи передумови для стабільності та мирного співіснування держав. Успішна трансформація системи безпеки потребує активної співпраці між регіональними та глобальними акторами, а також врахування інтересів усіх сторін конфлікту. Ефективне впровадження цих змін може перетворити Близький Схід з арени протистояння на регіон, де співпраця та спільні інтереси переважають над конфліктом.

Висновки до розділу 3.

Палестино-ізраїльський конфлікт має глибокий вплив на регіональну безпеку Близького та Середнього Сходу і залишається центральним викликом для миру та стабільності в регіоні. Протягом десятиліть міжнародна спільнота здійснила численні спроби посередництва, впровадження мирних планів та ініціатив, серед яких виділяються зусилля ООН, США, Європейського Союзу та регіональних держав, таких як Саудівська Аравія, Єгипет і Туреччина. Попри певні досягнення, жоден із цих підходів не привів до остаточного вирішення конфлікту через глибокі політичні, релігійні та історичні протиріччя між сторонами.

Зокрема, ООН, хоч і приймала важливі резолюції та створила численні ініціативи, все ще стикається з обмеженнями своєї ефективності через політичні розбіжності серед держав-членів та складну динаміку конфлікту. Мирні ініціативи, такі як "Угоди Авраама" та "Арабська мирна ініціатива", демонструють прагнення регіональних держав до нормалізації відносин з Ізраїлем та пошуку альтернативних шляхів досягнення стабільності. Однак ці угоди не забезпечили достатнього впливу на палестино-ізраїльський процес, зокрема через нерозв'язані питання статусу палестинської держави.

Водночас США залишаються основним глобальним гравцем у процесі врегулювання конфлікту, виступаючи посередником та надаючи дипломатичну й фінансову підтримку. ЄС, своєю чергою, активно залучений до мирного процесу через підтримку розвитку палестинських інституцій, гуманітарну допомогу та політичний вплив. Роль регіональних гравців, таких як Саудівська Аравія, Туреччина та Єгипет, також є важливою, адже ці країни не лише підтримують мирні ініціативи, але й можуть виступати посередниками для зниження напруги.

Трансформація системи безпеки Близького Сходу в умовах врегулювання конфлікту має суттєвий потенціал: мирне співіснування сприятиме економічному розвитку, створенню нових альянсів та зменшенню зовнішнього втручання, зміцнюючи незалежність держав регіону. Однак досягнення стійкої стабільності можливе лише за умов комплексного підходу, що включає політичний діалог, економічний розвиток, реформи сектору безпеки та підтримку громадянського суспільства.

Таким чином, перспективи врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту в контексті еволюції регіональної безпеки залежать від здатності міжнародних та регіональних акторів знайти спільні інтереси, забезпечити довіру між сторонами та забезпечити дотримання прав.

ВИСНОВКИ

Палестино-ізраїльський конфлікт є одним із найтриваліших і найбільш заплутаних конфліктів сучасності, який, попри численні міжнародні зусилля, залишається невирішеним та продовжує впливати на стабільність Близького Сходу і глобальну безпеку. Його глибокі корені сягають перших десятиліть ХХ століття, коли розпочалося масове переселення євреїв до Палестини. Після розпаду Османської імперії та встановлення британського мандату міжнародна політика відіграла ключову роль у формуванні умов, які згодом спричинили серйозне протистояння між єврейськими та арабськими спільнотами, зокрема через прийняття ООН резолюції про розподіл Палестини у 1947 році.

Проголошення Ізраїлю у 1948 році стало каталізатором для серії збройних конфліктів з сусідніми арабськими державами, які не визнавали його існування та виступали проти втрати палестинських земель. Протягом Шестиденної війни у 1967 році Ізраїль захопив Західний берег, Східний Єрусалим, Сектор Гази та Голанські висоти, що посилює напругу та призвело до тривалої окупації палестинських територій, яка, попри міжнародне засудження, триває до сьогодні. Окуповані території стали центром постійної конфронтації, де палестинці зазнають економічних, соціальних і політичних обмежень.

Соціально-економічні аспекти конфлікту охоплюють питання розподілу ресурсів, зокрема водних, володіння землею, доступу до інфраструктури та ринку праці. Розвиток ізраїльських поселень на окупованих територіях лише поглибив соціальну нерівність і створив нові бар'єри для палестинського населення. Протягом десятиліть арабське населення зіштовхується з обмеженим доступом до житла, освіти та працевлаштування, що призводить до соціального невдоволення та поширення радикальних настроїв, зокрема в умовах тривалого конфлікту, який не має чіткого кінця. Ці фактори спричинили дві великі хвилі протестів та насильства, відомих як Перша (1987-1993) та Друга (2000-2005) інтифади.

Мирні ініціативи, серед яких Ослоські угоди (1993), Камп-Девідські угоди (1978) та більш сучасні "Угоди Авраама" (2020), свідчать про спроби міжнародної спільноти сприяти вирішенню конфлікту, однак вони так і не змогли подолати фундаментальних розбіжностей між Ізраїлем та Палестинською автономією. Основні питання, як-от остаточні кордони майбутньої палестинської держави, статус Єрусалима, права біженців та доля ізраїльських поселень, залишаються невирішеними, що підриває будь-які спроби досягти тривалого миру. Мирні плани часто зазнавали невдачі через нестачу взаємної довіри, вплив радикальних груп з обох сторін, а також через постійне зовнішнє втручання різних держав.

Роль міжнародної спільноти є надзвичайно важливою у процесі врегулювання конфлікту, проте різноманітні підходи і розбіжності серед глобальних та регіональних гравців призводять до того, що багато мирних ініціатив не можуть бути реалізовані. Сполучені Штати, як ключовий союзник Ізраїлю, підтримують концепцію "двох держав" як основу для мирного врегулювання, однак ця ідея не завжди відповідає інтересам інших гравців, таких як Іран, який підтримує палестинські радикальні групи. Європейський Союз також активно підтримує мирні ініціативи, проте його вплив обмежується внутрішніми розбіжностями між країнами-членами та складністю самого конфлікту. Регіональні гравці, як-от Саудівська Аравія, Єгипет та Туреччина, мають власні інтереси у стабілізації ситуації, однак також часто перебувають у стані політичного конфлікту, що ускладнює спільні миротворчі зусилля.

Попри те, що неодноразові спроби міжнародної спільноти забезпечити мир шляхом діалогу та дипломатії не привели до остаточного вирішення конфлікту, вони окреслили можливі шляхи для його врегулювання. Однак для досягнення стійкого миру на Близькому Сході потрібно подолати фундаментальні політичні, соціальні та економічні бар'єри, що потребує співпраці усіх зацікавлених сторін, включаючи глобальних та регіональних

акторів. Ситуація вимагає компромісів щодо основних спірних питань, таких як статус Єрусалима та визнання прав обох народів на самовизначення.

Загалом, палестино-ізраїльський конфлікт є багатограним та динамічним явищем, яке потребує інноваційного підходу для свого вирішення. Він охоплює не лише територіальні суперечки, а й глибокі культурні та ідеологічні розбіжності, що вимагають від обох сторін готовності до взаєморозуміння. Успішне врегулювання конфлікту матиме позитивний вплив не лише на Близький Схід, але й на світову систему безпеки, сприяючи стабільності, розвитку економіки та зменшенню впливу радикальних угруповань у регіоні.